

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Bakalářská práce

Tomáš Vančura

Současný prozaický folklor na Nymbursku po roce 1945

Contemporary prosaic folklore in Nymburk district after 1945

Praha 2017

Vedoucí práce: PhDr. Petr Janeček, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 9. května 2017

.....

Tomáš Vančura

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu práce PhDr. Petru Janečkovi, PhD. za nekončící ochotu při tvorbě této práce a také děkuji všem osobám, které byly ochotné poskytnout mi rozhovor.

Abstrakt

Cílem práce je komplexní výzkum současného ústně tradovaného moderního folkloru na Nymbursku. Důraz je kladen zejména na prozaické žánry, jako jsou současné pověsti a fámy. Autor se snaží na těchto neformálně předávaných textech z maloměstského a vesnického prostředí zachytit, dokumentovat a analyzovat vliv mezinárodně či globálně rozšířených narácí. Zároveň jsou v práci uvedeny příklady naopak originálních lokálních pověstí, které se tradují jen v Nymburce a jeho nejbližším okolí. Hlavní pracovní hypotézou práce je odlišnost českých maloměstských a venkovských narácí od těch, které se vyprávějí ve velkoměstském prostředí, a tvrzení, že se některé typy těchto vyprávění vyskytují téměř výhradně v jednom z těchto prostředí. Práce se v neposlední řadě věnuje také tomu, v jakých vrstvách populace jsou tato vyprávění primárně šířena.

Klíčová slova: folkloristika, současný folklor, současná pověst, městská legenda, fáma, maloměsto, velkoměsto, vesnické prostředí

Abstract

The aim of this thesis is to conduct complex research of orally transmitted genres of modern folklore in the area of the Nymburk district. Importance of contemporary legends (urban legends) and rumours is stressed in this work. The author is trying to find an influence of international narratives on those actually collected during his research in the smalltown and rural areas. On the other hand, there could be an examples of original and unique narratives that could be found only in area of the Nymburk district. Main hypothesis of the thesis is to find out whether Czech oral narratives from big cities differ from those of rural and smalltown areas, and whether some kinds of these stories can survive only in one of those areas. Study also focus on who from local society is mostly spreading such narratives.

Key Words: folkloristics, modern folklore, contemporary legend, urban legend, rumour, smalltown, city, rural area

Osnova

1 Úvod.....	6
2 Zhodnocení literatury.....	9
3 Teoretická část.....	13
3.1 Žánrová charakteristika současné pověsti a fámy.....	13
3.1.1 Současná pověst.....	13
3.1.2 Fáma.....	16
3.2 Historie výzkumu současných pověstí a fám.....	17
3.2.1 Výzkum současných pověstí.....	17
3.2.2 Výzkum fám.....	18
3.3 Způsoby šíření současných pověstí a fám.....	19
3.4 Funkce současných pověstí a fám.....	20
4 Okres Nymburk v etnografických výzkumech.....	22
5 Praktická část.....	23
5.1 Metodologie.....	23
5.2 Výsledky terénního výzkumu.....	28
5.2.1 Pověsti a fámy o kontaminacích v jídle a pití.....	29
5.2.2 Pověsti a fámy o zvířatech.....	35
5.2.3 Pověsti a fámy o tajných chodbách.....	40
5.2.4 Pověsti a fámy o kriminalitě.....	43
5.2.5 Pověsti a fámy o černé sanitce.....	51
5.2.6 Ostatní pověsti a fámy.....	52
6 Závěr.....	55
Seznam použité literatury.....	57
Příloha (seznam konzultantů)	

1 Úvod

Folklor není pouhou záležitostí minulosti, ale žije i v naší moderní společnosti – například v podobě současných pověstí a fám. Tyto fiktivní příběhy jsou – vedle anekdot – nejrozšířenějším typem ústně šířeného prozaického folkloru v současnosti (Janeček, 2006: 11-13). Současné pověsti a fámy jsou už po desetiletí předmětem zájmu odborníků z různých vědních disciplín, jako je folkloristika, sociologie, psychologie, sociální a kulturní antropologie a další (Ditmarová, 2016: 328).

Řada současných pověstí a fám je rozšířena po celé republice, a velká část dokonce po celém světě (Janeček, 2006: 12). Počítali jsme tedy s tím, že na Nymbursku téměř jistě nasbíráme pověsti a fámy, jejichž varianty existují po celé republice nebo i po celém světě. Na druhou stranu jsme však brali v potaz fakt, že některým z nich se více daří ve specifických prostředích (Janeček, Pohunek & Votruba, 2014: 15). Jinými slovy, v námi zkoumaném rurálním a maloměstském prostředí jsme očekávali častější rozšíření některých specifických typů pověstí a fám v porovnání například s velkoměstem, naopak u jiných typů těchto folklorních žánrů jsme zase naopak očekávali méně častý výskyt či úplnou absenci. V tom spočívala naše domněnka o rozdílnosti vesnického a maloměstského vypravěčského repertoáru od repertoáru velkoměstského. Míru odlišnosti repertoárů v těchto odlišných prostředích měly ukázat výsledky tohoto výzkumu. Vzhledem k tomu, že jsme výzkum realizovali v oblasti bez rozvinuté sítě hromadné dopravy, navíc s úplnou absencí tramvají a metra, nepředpokládali jsme, že nasbíráme nějaké výraznější množství pověstí a fám s touto tematikou. Podle našeho názoru by totiž podobné pověsti a fámy neměly pro osobu z okresu Nymburk velký význam, jelikož se pražská hromadná doprava tolik netýká každodenního života místních lidí, proto by pro ně tyto vyprávění nebyly moc aktuální.

Naopak jsme v námi zkoumané lokalitě očekávali poměrně častý výskyt pověstí a fám, které jsou zasazeny do mimoměstského prostředí, do přírody. Předpokládali jsme, že výraznější část pověstí a fám, které nasbíráme, se bude vztahovat k přírodě, například k lesům nebo vodním plochám. Další odlišnost venkovského a maloměstského folkloru od velkoměstského folkloru měla podle nás spočívat v rozšíření vyprávění o různých masových vrazích, deviantech a maniacích. Tyto postavy se vyskytují zejména ve velkoměstském prostředí, kde je daleko větší

míra anonymity než na vesnici nebo malém městě. Davovou anonymitu poskytuje právě i městská hromadná doprava (Janeček, 2006: 51), o které jsme se výše zmínili.

Na Nymbursku se nesetkáme s takovým poměrem cizinců jako například v Praze nebo obecně ve velkoměstech, přesto jsme však zde očekávali výskyt pověstí a fám s jasně xenofobním podtextem, ve kterých figurují „zákeřní cizinci“ (Janeček, 2006: 69-100). S jistou mírou xenofobie a etnických, rasových či náboženských předsudků se podle našeho názoru můžeme setkat mezi lidmi obecně, po celém světě a nezávisle na prostředí, ve kterém žijí. Proto jsme výskyt podobných pověstí a fám na Nymbursku očekávali.

Zkoumat současné pověsti a fámy jsme se rozhodli z toho důvodu, že často vypovídají mnohé a naší společnosti, protože mají skryté poselství – podvědomě vypovídají o pravidlech a normách naší společnosti, o vztazích mezi muži a ženami, strachu ze smrti, ale také o rasismu, xenofobii, nedůvěře k nadnárodním korporacím či o problémech s užíváním drog (Janeček, 2006: 14). Zároveň jsou současné pověsti a fámy nástrojem, prostřednictvím nichž lidé sdílejí každodenní problémy, reagují na dění ve svém okolí a vyrovnávají se tak s danými skutečnostmi (Ditmarová, 2016: 343). Pomocí současné folkloristiky můžeme poznat určité typy každodenní kultury, každodenního myšlení a vize světa současného člověka (Leščák, 2002: 321).

Dále jsme se rozhodli zkoumat ústní slovesnost, protože zastáváme názor, že obliba současných pověstí a fám klesá, a to zejména u mladé generace. Netvrdíme však, že mezi mladými lidmi v ústním podání nekolují žádné folklorní žánry. Netvrdíme už vůbec, že by ústní slovesnosti hrozil zánik, jak tvrdili první folkloristé (Janeček, 2006: 318). Pouze konstatujeme, že sledujeme v okolí mezi mladými lidmi menší povědomí o současných pověstech a fámách, než u starších generací, které například žili velkou část života v bývalém režimu. Naopak jsou podle našeho názoru mezi mladými pro změnu stále více oblíbené konspirační teorie. Jedním z vedlejších cílů této práce tak bylo ověřit pravdivost tohoto výroku. Je opravdu podstatné zmínit, že během výzkumu nás zajímaly primárně současné pověsti a fámy, které byly předmětem našeho výzkumu. Rozhodli jsme se nezahrnout do našeho výzkumu například tradiční, historické pověsti nebo strašidelná vyprávění. Tyto folklorní žánry totiž často obsahují motiv duchů a strašidel, zatímco současné pověsti a fámy se až na výjimky nezabývají nadpřirozenými bytostmi (Janeček, 2006: 322).

Cílem výzkumu bylo najít v námi nasbíraných naracích jejich mezinárodní paralely a zároveň jsme se očekávali, že najdeme takové pověsti a fámy, které jsou svým pojetím originální a které v dané verzi kolují zřejmě jen na Nymbursku. Dalším cílem bylo na nasbíraných naracích odhalit jejich význam, sociální funkci ve společnosti a jejich případný skrytý význam.

Pomocí rozhovorů, které jsme v rámci výzkumu prováděli, jsme se snažili dopátrat možné době vzniku daných pověstí a fám. Zajímalo nás také, jaká věková kategorie má největší znalost současných pověstí a fám a jestli hraje roli případně vzdělání či pohlaví vypravěče. V neposlední řadě nás také zajímalo, jestli daným příběhům lidé věří nebo jestli považují narace za pouhé smyšlené události a informace.

Práce se skládá ze dvou velkých částí, z teoretické a praktické. Teoretickou část obsahuje zejména definice, tedy vymezení termínů současná pověst a fáma. Druhá polovina teoretické části pojednává o historii zkoumání problematiky současných pověstí a fám, a to jak z pohledu světové folkloristiky, tak i z pohledu folkloristiky domácí. Do teoretické části jsme také umístili stručný přehled etnografické literatury o Nymbursku. Po teoretické části následuje praktická část, na jejíž začátek jsme umístili podstatnou část práce, konkrétně metodologii výzkumu, která popisuje, jak náš výzkum probíhal. Samotné výsledky výzkumu jsme se rozhodli rozdělit do několika podkapitol v závislosti na tématu daných pověstí a fám. V těchto kapitolách je k jednotlivým pověstem a fámám připojen rozsáhlejší komentář.

Do poslední podkapitoly praktické části jsme zařadili ty pověsti a fámy, pro které jsme nevyhradili vlastní kapitolu dle jejich obsahu, ale také pověsti a fámy, které jsme zaznamenali jen výjimečně, tedy od jednoho konzultanta. V této části případové studie je ale i zmínka o nasbíraných vyprávěních o černé sanitce, jež byla pravděpodobně nejrozšířenějším, nejvytrvalejším a nejvitálnějším příkladem současného prozaického folkloru v bývalém Československu (Janeček, 2006: 266). Těmto naracím se v práci věnujeme opět spíše okrajově, zejména z toho důvodu, že na dané téma již bylo napsáno nespočet knih a studií. K těmto pověstem a fámám jsme přidali souhrnný komentář, který charakterizuje nasbírané narace o černé sanitce z prostředí Nymburska. Rozhodli jsme se do případové studie a do příloh uvést přepisy nahraných současných pověstí a fám. Snažili jsme se zachovat původní znění současných pověstí a fám, tedy v takové podobě, v jaké jsou na zvukovém záznamu. Jedná se tedy o přepis daného vyprávění, přičemž jsme se v rámci estetické stránky práce rozhodli přepsat vyprávění ve spisovné podobě. Struktura příběhů však zůstala stejná.

2 Zhodnocení literatury

Při psaní této práce jsme využívali řady domácích a zahraničních odborných publikací, zabývajících se současným folklorem, zejména problematikou současných pověstí a fám. Kromě knih jsme také čerpali z odborných článků zabývajících se touto problematikou, které jsme vyhledali v různých etnografických a folkloristických periodikách.

Podstatná pro náš výzkum byla kniha *Černá sanitka a jiné děsivé příběhy: současné pověsti a fámy v České republice* (Janeček, 2006). Přínosná byla zejména její teoretická část na úvodu knihy, která představila problematiku současných pověstí a fám. Dále na konci knihy následovala další teoretická část, která byla pro nás přínosná především díky definicím těchto folklorních žánrů a přehledem vývoje zkoumání dané problematiky. Touto publikací jsme se také nechali inspirovat při vytváření struktury naší případové studie. V této knize je často k současné pověsti nebo fámě připojený komentář, který dané narace charakterizuje, vysvětluje jejich sociální funkci a zmiňuje jejich původ a stáří.

Svým pojetím tak kniha připomíná sbírky současných pověstí amerického folkloristy Jana Harolda Brunvanda. Z řady publikací, které tento folklorista napsal, jsme využili zejména jednu z jeho starších knih s názvem *The Vanishing Hitchhiker: American Urban Legends and Their Meanings* (1981). Kniha navíc obsahovala pro nás cenné informace k současným pověstem o mizejících stopařích, které jsme osobně během našeho výzkumu také nasbírali.

Ve stejném duchu je pojata další kniha tohoto autora, *The Mexican Pet: More "New" Urban Legends and Some Old Favorites* (Brunvand, 1986). Z této knihy jsme použili zejména kapitolu o zvířatech v současných pověstech a fámách.

Vzhledem k tomu, že v našich nasbíraných pověstech a fámách často figurovala právě zvířata, rozhodli jsme se také čerpat z textu *Contemporary Legends about Animal-releases in Rural France* (Campion-Vincent, 1990). Text byl pro nás přínosný zejména tím, že byl zaměřen na pověsti a fámy o zvířecích výsadcích, zejména hadích, do přírody.

Do seznamu literatury bylo na místě zařadit i knihu *Stíny mezi stromy: extravilán v současných pověstech* (Pohunek, 2015). Z této publikace bylo vhodné čerpat, protože se zabývá současnými

pověstmi a fámami o místech, která se nachází mimo stálé osídlení. Kniha kromě ukázek daných vyprávění obsahuje rovněž i komentáře, které se snaží vysvětlit okolnosti jejich vzniku a šíření.

Dále jsme hledali odbornou literaturu, která pojednává o xenofobních obrazech a stereotypech ve folkloru. Z tohoto důvodu jsme použili hned několik pramenů, například *Mentálně obrazy, stereotypy a mýty vo folklóre a v politike* (Krekovičová, 2005).

Použili jsme také studii *Konštrukcia obrazu "seba" a "iných": mentálne obrazy, stereotypy a sociálna pamäť* (Krekovičová, 2002), která vyšla v periodiku *Slovenský národopis*. Studie mimo jiné vysvětluje existenci stereotypů v moderním folkloru.

Jednou z nejnovějších studií, kterou jsme použili při psaní této práce, byly *Súčasná povesti a fámy s xenofóbnym podtextom* (Rabatinová, 2015). Text čerpal z terénního výzkumu autorky, který prováděla v urbánním prostředí Žiliny. Jak je z textu patrné, při svém výzkumu narazila autorka na řadu současných pověstí a fám, z nichž několik jsme nasbírali v námi zkoumané lokalitě také. Přínosné pro nás bylo také úvodní pojednání o současných pověstech, stejně tak kapitola o metodologii výzkumu. Navíc bylo z textu patrné, že se autorka při svém výzkumu snažila odpovědět na podobné otázky, jako my při našem výzkumu, proto jsme se mohli v některých ohledech inspirovat.

Stěžejním zdrojem pro naši práci bylo dílo *Fáma: nejstarší médium světa* (Kapferer, 1992). Potenciál této knihy umocňuje kvalitní překlad do češtiny. Kniha rozsáhle definuje zejména fámy, vysvětluje jejich vznik a fungování ve společnosti.

Z hlediska definování a vymezení termínu současná pověst byl jedním z nejdůležitějších text „*Contemporary legends“ medzi mýtom a realitou* (Schneider, 2001). Tato studie obsahuje podrobnou charakteristiku současných pověstí. Dále se v textu hovoří také o historii zkoumání této problematiky.

Od stejného autora byl také přínosná studie *Mafia in Meran? Rumors and Legends Surrounding the „Leather Connection“: A Case Study* (Schneider, 2005), která byla publikována ve sborníku *Rumor Mills. The Social Impact of Rumor and Legend* (Fine, Campion-Vincent & Heath, 2005). Tato studie byla pro nás cenná především díky tomu, že pojednává o fámách,

kteře kolovaly svěho času na malém městě v severní Itálii. Náš výzkum se rovněž odehrával i v malých městech, proto jsme se touto studií chtěli inspirovat.

Použili jsme také text *Moderné povesti – k doterajším výsledkom ich štúdia v zahraničnej folkloristike* (Hlôšková, 2001). Tento text byl vhodný na základní věci do teoretické části, protože se týkal jak historie výzkumu, tak i terminologií, metodami výzkumu nebo způsobem šíření současných pověstí a fám.

Ze stejných důvodů jsme čerpali z textu *Současné povesti a jejich výzkum v současné folkloristice* (Janeček, 2007b). Tento text se zaměřuje komplexně na problematiku současných pověstí a fám, podobně jako předchozí zmíněný.

Podobně byla konstruovaná i studie *Súčasné povesti a fámy vo svetle folkloristických výskumov* (Panczová, 2005) v publikaci *Folklór a komunikácia v procesoch globalizácie* (Krekovičová, 2005).

Při psaní práce jsme čerpali také z dalších sbírek současného folkloru od folkloristy Petra Janečka, tedy z druhého, třetího a čtvrtého dílu knih o černé sanitce. Jmenovitě se jednalo o knihy *Černá sanitka: druhá žeň: pérák, Ukradená ledvina a jiné povesti* (2007), *Černá sanitka: třikrát a dost: mytologie pro 21. století* (2008) a *Černá sanitka: to nejlepší ze současných pověstí a fám* (2009). V těchto publikacích jsme také našli v autorových komentářích potřebné informace ohledně vzniku, původu, funkce a rozšíření určitých pověstí a fám.

Co se týká metodologických textů, čerpali jsme zejména z knihy *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (Hendl, 2012). Tato kniha byla srozumitelně seřazená do kapitol, podle kterých jsme se mohli během našeho výzkumu jednoduše řídit na základě jednotlivých kroků, které autor doporučoval. Čerpali jsme také z jeho definice metody tzv. sněhové koule, což byla metoda, kterou jsme se rozhodli během našeho výzkumu získávat konzultanty.

Užitečnou jsme také shledali knihu *Ako robít kvalitatívny výzkum: praktická príručka* (Silverman, 2005), kterou z anglického originálu přeložil Martin Štulrajter. Z této knihy jsme použili zejména různé definice, například samotného kvalitativního výzkumu. Dále v této knize autor porovnává kvalitativní a kvantitativní výzkum. Tato kniha nám také poskytla informace o hlavních zásadách výzkumu.

Výrazněji jsme se nechali inspirovat knihou *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii* (Soukup, 2014). Autor v této knize čerpá ze zásad převážně anglosaské antropologické školy. Kniha je sice primárně určená pro antropology v cizích, exotických krajinách, přesto však řada kapitol může sloužit jako stručná a přehledná příručka pro počátky výzkumu. Kniha obsahuje nejen rady, jak postupovat během výzkumu, ale také radí, jak se na daný výzkum připravovat. V práci také citujeme z této knihy určité etické zásady výzkumů. Důležité je poznamenat, že právě podle této knihy jsme se inspirovali v otázkách terminologie výzkumu. Inspirováni touto knihou jsme se rozhodli používat termín konzultant pro osoby, se kterými jsme během výzkumu prováděli rozhovory. Na základě této knihy jsme získali i rady, jak by měly samotné rozhovory probíhat.

3. Teoretická část

3.1 Žánrová charakteristika současné pověsti a fámy

3.1.1 Charakteristika současné pověsti

Současné pověsti lze definovat jako realistická vyprávění ze současného prostředí, která jsou aktivní součástí aktuálního ústního podání a vykazují variace (Janeček, 2007b: 306). Jedná se o příběhy s nejasným původem, které se odehrávají v reálném čase, dějí se reálným lidem, na reálných místech, často jsou posluchači i vypravěči považováni za skutečné události z nedávné minulosti a má se jim věřit (Ditmarová, 2014: 111, podle Ditmarová, 2016: 328). Jejich děj se obvykle odehrává v nepřilíživě vzdálené minulosti a lokalitě a svými vypravěči jsou tato vyprávění obvykle prezentována jako pravdivé příběhy (Janeček, 2007b: 306).

Velmi důležité je tedy zdůraznit, že se jedná o fiktivní smyšlené příběhy, které vznikly mezi lidmi, jelikož často pramení z kolektivně sdílených lidských představ. Často totiž reflektují společenské normy, ale i předsudky, bývají výrazem latentního strachu, stejně tak mohou odrážet i skryté touhy jedinců (Rabatinová, 2015: 234). Ve skutečnosti se však drtivá většina těchto příběhů, vydávaných za autentickou příhodu z reálného života, nikdy nestala (Janeček, 2006: 12).

Jedná se o příběhy o všedních, každodenních situacích, mohou se týkat pracovního dne, dovolené nebo cestování, může v nich vystupovat sexualita, automobil, doprava, domácnost, domácí zvířata, zločin a násilí (Schneider, 2001: 164). Tematicky se tedy mohou značně lišit, mohou se týkat věcí morbidních, odpuzujících, záhadných nebo také zábavných či trapných situací (Panczová, 2005: 7-8).

Bylo by však nevhodné popisovat současné pověsti jen výčtem tematiky. Důležité je se tak zaměřit na jejich hlavní rysy, mezi které kromě mezinárodního rozšíření a variací daných vyprávění řadíme i motiv svědka. Důvěryhodnost pověstí umocňuje právě tento motiv osoby, která u dané události měla být přítomna (Ellis, 2003: 10). Tato osoba je často nedostatečně

specifikována, často je oním svědkem „známý známého“ nebo „kamarádův kamarád“. Právě díky této postavě se vyprávění stává aktuálním, ale zároveň anonymním (Pohunek, 2015: 53).

Současné pověsti jsou univerzální fenomén, který je rozšířený takřka celosvětově (Schneider, 2001: 163). Přes svojí konkrétnost, definovaného aktéra a svou časovou a místní lokalizaci má většina současných pověstí celou řadu mezinárodních paralel (Janeček, 2007b: 307).

Další podstatnou otázkou je jejich samotné označování, terminologie, což přináší hned několik zásadních otázek. V této práci budeme zásadně pracovat s termínem *současná pověst* (v angličtině *contemporary legend*), což je pojem, na kterém se shodla mezinárodní folkloristika již na počátku 80. let 20. století. Dříve se však používal například termín *urban legend*, tedy v překladu *městská pověst* (Janeček, 2006: 329). Proti tomuto označení však máme hned několik připomínek a zdůvodnění, proč dané označení v této práci nepoužíváme. Zaprvé by nebylo vhodné dané příběhy nazývat jako městské, protože jejich ekvivalenty kolují i mezi venkovským obyvatelstvem (Kapferer, 1992: 236), stejně tak se mohou i na venkově odehrávat (Panczová, 2005: 8). Městské prostředí jako dějiště příběhu v nich sice hraje významnou roli (Janeček, 2006: 322-323), není ale jediným kontextem, ve kterém se může děj pověsti odehrávat, proto by bylo nepřesné označovat současné pověsti za městské (Pohunek, 2015: 13-14). Rozšíření současných pověstí na venkově a jejich specifika prokázala například Veronique Champion-Vincentová se své studii o zvířecích výsadcích na francouzském venkově (1990). Jsou i různé pověsti, které se v urbánních oblastech prakticky nevyskytovaly, zatímco ve venkovských oblastech a malých městech byly velice rozšířené a živé. Ellis (2003: 221) zmiňuje případ z USA z 80. let 20. století, kde vznikly v rurálních a maloměstských oblastech pověsti a fámy o satanistických kultech zmrzačujících chovná zvířata. Tyto příběhy ve velkoměstech nenašly živnou půdu.

V minulosti, stejně tak i v některými badateli v současné folkloristice, je používán u těchto pověstí přívlastek moderní, což by nasvědčovalo tomu, že dané příběhy jsou něčím zcela novým. Současné pověsti nejsou, jak bylo již řečeno, spjaté pouze s městem, ba dokonce jejich obsah není ničím novým (Ellis, 2003: xiii; Schneider, 2001: 164). Přívlastek moderní se zdál být například podle Gillian Bennettové (1986: 68) nevhodný, protože tyto pověsti nejsou zdaleka tak moderní, jak by se mohlo zdát. Témata těchto vyprávění jsou věčná a motiv také není vždy nový (podle Šrámková, 2002: 198). Při výzkumu je možné najít množství paralel mezi současnými příběhy a archivními prameny (Panczová, 2005: 57). Urbanizovaná kultura

současné technologicky vysoko rozvinuté civilizace aktualizuje mnohá témata, která se v ústní tradici vyprávěla ve společnosti po staletí (Hlošková, 2001: 181). ¹Přívlastek současná se zdá být nejvhodnější. Motiv pověsti totiž může být klidně starý, ale kontext, do kterého je motiv zasazen, je pro nás moderní, tedy současný (Ellis, 2003: 46).

K určitým nesrovnalostem by mohlo dojít i při nesprávném překladu pojmu *urban legend* (městská pověst) do češtiny. Pokud by byl termín přeložen jako městská legenda, mohlo by tak dojít k nedorozumění, protože legenda je zcela odlišný folklorní žánr, navíc se vyznačuje zcela opačnými rysy než současná pověst. Legenda je posvátný příběh o světci či hrdinovi, současná pověst mluví o obyčejných lidech. Legenda začíná výslovným odvoláním na mytickou dobu, zatímco současná pověst se odvolává na nedávnou minulost. Legenda obsahuje zázračné prvky, současná pověst je situována do kontextu každodenního života. V neposlední řadě legenda nezastírá, že nemá se skutečností nic společného, na rozdíl od současné pověsti, která chce, aby se jí věřilo (Kapferer, 1992: 235).

¹ Původ mnohých současných pověstí byl vystopován hluboko do minulosti, jejich paralely a potenciální předchůdci byli nalezeni nejen ve viktoriánské Anglii 19. století, ale i v renezanční Itálii, dokonce i v starověkém Římě (Janeček, 2006: 331).

3.1.2 Charakteristika fámy

Jean-Noël Kapferer považuje fámu za nejstarší hromadný sdělovací prostředek (1992: 8). Není pochyb o tom, že současné pověsti a fámy jsou si příbuzné (Hlošková, 2001: 175). Současné pověsti a fámy se vyskytují ve vzájemné symbióze, přičemž hranice mezi nimi jsou často nejasné. Rozdíl mezi těmito dvěma žánry lze najít v jednodušší epické skladbě fámy i ve stabilnější kompozici současné pověsti (Panczová, 2005: 9, podle Ditmarová, 2016: 328). Schneider (2005: 63) považuje fámy za spíše obecnější, málo podrobné načtení, zároveň však podotýká, že zatím nedošlo mezi odborníky k jednoznačnému a uspokojivému vymezení pojmů současná pověst a fáma.

Brunvand (1981: 194) definuje fámu jako stručnou, anonymní a neověřenou zprávu o nějaké události, která koluje v ústním podání a přes hromadní sdělovací prostředky. Fáma tedy často nabývá podoby stručné informace, nejčastěji v podobě varování, absentuje u ní výraznější aktér (Janeček, 2007b: 309).

To, co charakterizuje obsah fámy, není ověřený či neověřený charakter, ale její neoficiální zdroj. Fámou tedy označujeme vznik a šíření takových informací, které ještě nebyly veřejně potvrzeny z oficiálních zdrojů (Kapferer, 1992: 19). Fáma tedy nemusí být nutně nepravdivá, zato je nutně neoficiální (Kapferer, 1992: 229).

Další rozdíl mezi současnou pověstí a fámou lze hledat v délce životnosti těchto vyprávění. Zatímco současné pověsti mají tendenci ve společnosti kolovat delší dobu, leckdy po celá desetiletí, fámy žijí většinou velmi krátce, šíří se pouze proto, že jsou ve společnosti z nějakých důvodů atraktivní (Janeček, 2006: 325).

Originalita fámy spočívá také v rychlosti, jakou se společností šíří. Panczová (2005: 9) považuje fámu právě za rychle a spontánně se šířící neověřenou informaci o událostech z veřejného dění, která je pro lidi zajímavá. Fámy se stejně jako současné pověsti odehrávají v současném světě (Rabatinová, 2015: 236) a nemusí podávat pouze zprávu o události, která se již stala, ale může také informovat o tom, co se teprve má odehrát (Fine, 2005: 2).

3.2 Historie výzkumu současných pověstí a fám

3.2.1 Výzkum současných pověstí

Pro tradiční folkloristiku nepředstavoval městský folklor zajímavé téma. Pozornost byla věnována především tradičním žánrům, tedy pohádkám, pověstem a legendám (Šrámková, 2002: 195). Počátky výzkumu současných pověstí bychom mohli hledat v předválečném Německu. Už ve 30. letech 20. století se začali badatelé zabírat senzačními příběhy uveřejňovanými v novinách, takzvanými *Zeitungssagen* (novinovými pověstmi), které se po bližším prozkoumání jevily jako mezinárodně rozšířené putující motivy (Schneider, 2001: 164-165). Později během druhé světové války rovněž vyšly některé práce o současných pověstech. Z nich stojí za zmínku zejména psychoanalytická studie Marie Bonapartové z roku 1941 o mrtvole v automobilu (Bennett & Smith, 1996: xxviii).

Soustavnější výzkumy se začaly objevovat v 60. letech 20. století, když vědci začali výrazněji dokumentovat množství vyprávění, kolující v severoamerických a evropských městech (Ellis, 2003: xiii). Zahraniční folkloristika disponovala největším zájmem o problematiku současných pověstí zhruba v 70. a 80. letech 20. století (Panczová, 2005: 7). V této době lze hovořit o jisté popularizační vlně, kdy se kromě početných odborných výzkumů dostal fenomén současných pověstí a fám ve velké míře i do povědomí široké laické veřejnosti. Velkou zásluhu na tom měl popularizační folklorista Jan Harold Brunvand, který vydal hned řadu knih o současných pověstech (1981, 1984, 1986, 1989, 1993, 1999, 2001 a 2004).

V roce 1988 v Sheffieldu vznikla mezinárodní společnost pro výzkum současných pověstí (International Society for Contemporary Legends Research – ISCLR). Základními problémy, které se v rámci těchto sympózií řeší, jsou definice současných pověstí a fám, analýza a interpretace z hlediska funkce a také způsoby získávání materiálu (Panczová, 2005: 11).

Na práci západních vědců začali postupně navazovat i východoevropští folkloristé. Zde vyšly také sbírky současných pověstí po vzoru západní folkloristiky, například v Polsku je autorem těchto sbírek Dionizjusz Czubala (1993, 1996) nebo později v České republice Petr Janeček (2006, 2007, 2008 a 2009) a na Slovensku Hana Hložková (2001).

3.2.2 Výzkum fám

Fámou se zabývali již myslitelé v antice. V řecké mytologii se tak jmenovala dcera bohyně Terry.² Byla to ztělesněná pověst, která mezi lidem spolu s pravdou šířila lež, výmysly, špatné zvěsti, aniž kdo věděl, kde vznikly (Šrámková, 2002: 197). První systematické práce o fámách vznikly ve Spojených státech. Velké množství fám za druhé světové války a jejich negativní účinek na bojovou morálku vojáků a na obyvatelstvo vedly k tomu, že se několik výzkumných týmů začalo tímto námětem zabývat (Kapferer, 1992: 9). Mezi průkopníky novodobého studia fám se řadí psychologové R. Knapp, G. Allport a L. Postman (Panczová, 2005: 11).

Fámy společně s příbuzným žánrem současných pověstí zažily výraznou výzkumnou vlnu v 70 a 80. letech 20. století. Výzkum fám spolu s výzkumem současných pověstí představuje od této doby podstatnou a teoreticky i metodologicky značně podnětnou součást moderní folkloristiky (Janeček, 2007b: 305).

V českém prostředí se fámám věnoval například Bohuslav Šalanda (1990), dále na začátku 21. století Petr Janeček (2006, 2007, 2008 a 2009), na Slovensku například Zuzana Panczová (2005).

² Též Gaiy.

3.3 Způsoby šíření současných pověstí a fám

Šíření současných pověstí a fám může být ústní, písemné nebo elektronické (Schneider, 2001: 164). Moderním na současných pověstech je zejména způsob jejich samotného šíření. Kromě ústního přenosu při každodenní konverzaci a ostatních příležitostech jako jsou například rodinné či pracovní oslavy, se současné pověsti šíří právě moderními komunikačními prostředky, přesněji pomocí novin, časopisů, rozhlasem a televizí (Hlošková, 2001: 177), přičemž v současnosti dochází k šíření pověstí a fám prostřednictvím internetu (Ellis, 2003: xiv). Přenos pomocí internetu je už v moderní folkloristice považován za v současnosti nejčastější způsob šíření současných pověstí a fám (Fine, 2005: 2).

V ústní podobě je přirozeným místem, kde dochází k přenosu pověstí a fám, volná, spontánní konverzace (Ellis, 2003: 13). Podle Kapferera (1992: 50) fungují jako továrna na dané folklorní žánry různá veřejná místa, kde dochází ke koncentraci lidí na jednom místě. Může se jednat například o hospodu, diskotéku, ale také třeba kadeřnictví nebo závodní jídelnu. Na těchto místech vzniká potřeba vzbudit zájem, pohovořit o něčem zábavném, zajímavém, konverzovat, čímž současná pověst nebo fáma dostane tvar.

3.4 Funkce současných pověstí a fám

Cílem vědce zkoumajícího současné pověsti a fámy je především zjistit jejich význam a odhalit v nich skryté poselství (Schneider, 2005: 63). Právě skrytých poselství současných pověstí a fám může být vícero, stejně tak i funkcí, které tyto folklorní žánry mají. Současné pověsti mají často moralizující tendenci, obvykle jsou také projevem všeobecného postoje, společenských norem a předsudků, popřípadě výrazem strachu nebo skrytých tužeb (Schneider, 2001: 164).

Mnohé příběhy obíhají nikoliv proto, že by je jejich šířitelé považovali za stoprocentně pravdivé, ale protože jsou zábavné, vzbuzují zvědavost a přinášejí překvapení. Kdo dá ve společnosti přátel k lepšímu nezaručenou zprávu, ten si může být úspěchem jist (Kapferer, 1992: 48-49).

Kromě zábavy a prvoplánové snahy zaujmout nebo šokovat však fámy a současné pověsti plní i další funkce, například psychologickou, kdy se pomocí těchto vyprávění daná osoba vypořádává s různými současnými problémy (Panczová, 2005: 39). Psychologický účinek má současná pověst nebo fáma také v případě, že je vyprávěna jako varování, které má za cíl ovlivnit budoucí uvažování osoby. Svým obsahem tak varuje před potenciální hrozbou posluchače příběhu, které tím namotivuje například k větší ostražitosti v určitých situacích, mnohdy i každodenních (Ellis, 2003: 201-202).

Smyslem současných pověstí a fám není jen šokovat nebo pobavit, ale velmi často také vyjádřit postoj vůči společenským jevům a normám, které jsou v příbězích přímo nebo symbolicky načrtnuté (Panczová, 2005: 8). Fámy i současné pověsti mohou posilovat nějaký pocit, který je v nás zakořeněný, říkají nahlas a ospravedlňují to, co jsme si jenom mysleli a také to, v co jsme se neodvažovali doufat (Kapferer, 1992: 73-75).

Tyto příběhy také nepochybně reflektují naše kolektivně sdílené stereotypy a stereotypní představy (Panczová, 2005: 56-57; Schneider, 2005: 75). Bylo by však poněkud ukvapené hovořit o vědomé a explicitní xenofobii či rasismu daných vypravěčů. Šířitelé daných narácí si jejich latentní xenofobní poselství mnohokrát ani neuvědomují, protože určité situace a osoby

jednoduše zapadají do vžitého komplexu jejich představ (Rabatinová, 2012: 128-129; podle Rabatinová, 2015: 244).

Někteří vypravěči mohou pověsti používat za účelem vystrašení nebo manipulování, ovládní posluchače, zejména pokud se vypráví mladším dětem (Ellis, 2003: 28), zejména v případě, že se jedná děsivější příběh nebo příběh právě se zmíněnou moralizující tendencí.

Hlošková (2001: 178) spatřuje modernost současných pověstí a fám právě v tom, že odkazují na naše přání a obavy, které jsou typické pro dnešní moderní, industrializovanou a globalizovanou společnost.

4. Okres Nymburk v etnografických výzkumech

Okres Nymburk pochopitelně figuroval a stále figuruje v řadě prací, které se zabývají různorodou problematikou. Vzhledem k tomu, že se jedná o značně zemědělskou oblast, tak není divu, že velká část prací se zabývá zemědělstvím a hospodářstvím právě v tomto regionu. Nutno podotknout, že podobné práce jsou spíše starší, pocházejí především z období před rokem 1945.

Etnografických textů o okresu Nymburk je rovněž celá řada. V minulosti vyšlo množství etnografických studií o této lokalitě, které se zabývají různými tématy, od lidových krojů a tanců přes léčitelství a stavitelství až k lidovým pověrám, pohádkám a pověstem.

Za zmínku stojí osobnost Svatopluka Šebka, který se věnoval lidovým písním a tancům. Tento hudebník a etnograf sbíral lidové písně a zaznamenával i lidové tance také v okolí Nymburka a Poděbrad. Nelze také opomenout knihu *Tradice v kulturním a společenském životě nymburské vesnice* (Pargač, 1988).

Tradičním pověstem na okrese Nymburk se věnoval například Antonín Stifter, který je autorem textu *Pověsti o Chotuci u Křince* (1898), který vyšel ve Věstníku, dále také Josef Smola, autor textu *Dvě pověsti z okolí města Lysé* (1887), jehož text vyšel v časopisu Světozor.

Z novější doby se pověstem z okresu Nymburk věnuje například Bohumil Tuzar. Pověsti uvedené v jeho knihách pocházejí z různých starších sborníků, časopisů a novin, čímž vlastně sumarizuje práce jeho předchůdců, kteří se též pověstmi v dané lokalitě zabývali v minulosti. Je autorem knih *Truhlice pověstí a starých příběhů okresu Nymburk* (2003) a *Truhlice pověstí a starých příběhů Středního Polabí* (2009).

Přestože se v těchto výše uvedených publikacích od Bohumila Tuzara objevují především staré tradiční pověsti, je možné zde najít i takové, které svou strukturou připomínají spíše současnou pověst. Jedná se zejména o pověsti o nymburském podzemí a různých dalších tajných chodbách na Nymbursku. Kromě tohoto případu však současné pověsti a fámy na Nymbursku zůstávají stále vědecky téměř neprobádanou problematikou.

5. Praktická část

5.1 Metodologie výzkumu

Praktická část této bakalářské práce je výsledkem folkloristického terénního výzkumu, který byl realizován od dubna roku 2015 do dubna roku 2017. Výzkum tedy trval prakticky dva roky a skládal se z několika různě intenzivních fází. Za více intenzivní fáze výzkumu lze považovat zhruba období letních měsíců, přesněji červen až září let 2015 a 2016. Ve zbylých obdobích jsme výzkum rovněž prováděli, ovšem z různých důvodů mu nebylo možné věnovat zdaleka tolik času, jako v letních měsících.

Za oblast výzkumu jsme si zvolili okres Nymburk ve Středočeském kraji. Jde o oblast, která nám je dobře známá a tudíž disponujeme znalostí místních poměrů, což nám mnohdy výzkum usnadnilo. Díky počáteční obeznámenosti s terénem jsme tak měli dobře vkročeno do výzkumu a mohli jsme se tak snáz vyvarovat různých úskalí, které při provádění výzkumu mohou nastat.

Výzkum jsme prováděli výhradně v této oblasti a snažili jsme se o co nejkomplexnější výzkumné uchopení tohoto regionu. Naší snahou nebylo soustředit se výrazněji na jedno město či lokalitu, ale záleželo nám na tom, abychom během našeho výzkumu prozkoumali ideálně co nejvíce obcí v tomto okrese. Tento cíl by se zpočátku zdál obtížně splnitelný, nebýt právě zmíněné znalosti místních poměrů. Drtivá většina lidí z tohoto okresu, se kterými jsme v rámci výzkumu navázali kontakt, má příbuzné, přátele či známé i v jiných obcích v tomto okrese, než ve kterých sami žijí. Díky tomuto faktu jsme se v rámci výzkumu dostali do všech koutů na okrese Nymburk a kromě měst, což je pochopitelné, i do množství vesnic.³

Podstatným krokem byla také jistá terminologie, kterou jsme chtěli použít pro tento výzkum. V této případové studii se nebude vyskytovat častý pojem informátor nebo respondent pro osoby, se kterými jsme se kvůli výzkumu současných pověstí a fám sešli, ale budeme raději používat pojem konzultant. V tomto ohledu jsme se jednoznačně inspirovali metodologickou příručkou pro terénní výzkum od Martina Soukupa (2014). Pojem informátor se podle něj může

³ Během výzkumu jsme prováděli rozhovory s konzultanty z téměř 40 obcí z celého okresu Nymburk.

jevit právě jako osoba, která jen odpovídala na otázky, což by připomínalo spíše dotazníkové šetření. To se však v současné etnografii/antropologii/folkloristice přednostně nepoužívá (Soukup, 2014: 98). Podobně o terminologických otázkách hovoří i Janeček (2014: 70). Pojem respondent je podle něj alternativním označením informátorů, které se používá především v sociologii. Typického respondenta považuje za osobu pouze pasivně odpovídající na přímé otázky výzkumníka.

Prvními konzultanty se stali lidé, které z dané lokality osobně známe, načež následně jsme postupovali metodou tzv. sněhové koule, což je metoda, kdy se okruh konzultantů rozšiřuje na základě odkázání na další osoby, které nám dotazovaný doporučil (Hendl, 2012: 150). Tato metoda je založena na jednoduchém principu, kdy je nejdříve do výzkumu zahrnuta jedna nebo více osob ze zkoumané populace, na které máme prvotní kontakt. Další osoby byly následně do zkoumaného vzorku vybrány na základě jejich doporučení konzultantů, se kterými rozhovor proběhl. Těmito kroky jsme tak získali kontaktní informace na další osoby, z nichž se posléze stali naši konzultanti.

Dalším důležitým bodem bylo stanovit si, jakým způsobem budeme s konzultanty pracovat. Rozhodli jsme se získávat data pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Při polostrukturovaném rozhovoru má výzkumník předem připravená témata, jež se mají stát předmětem rozhovoru. Výzkumník si může předem stanovit jejich pořadí, ale samotný rozhovor má do značné míry volný průběh (Soukup, 2014: 101).

Rozhovory s lidmi probíhaly následovně. Nejdříve jsme představili nás, naši práci, výzkum a cíl našeho dotazování. Antropolog musí dbát na to, aby jeho informátoři byli dobře obeznámeni s předmětem výzkumu, aby věděli, co se od nich očekává a jaké jsou cíle výzkumu (Soukup, 2014: 102). Následně bylo ve většině případů nutné vysvětlit, co si vlastně představit pod pojmem současná pověst. V některých případech bylo nutné konzultantům objasnit některou terminologii, zejména tedy co se pod pojmem současná pověst vlastně skrývá. Výjimečně jsme k vysvětlení uvedli příklady některých typických současných pověstí či fám. Poté následovalo již pochopení smyslu našeho rozhovoru ze strany dotazovaných a mohl tak začít rozhovor na danou tematiku nebo přímo vyprávění některých pověstí ze strany konzultanta.

Při výzkumu by měl být každý antropolog vybaven základními psacími potřebami, zařízením na záznam zvuku, kvalitním fotoaparátém a případně kamerou (Soukup, 2014: 90). Na začátku

rozhovorů jsme obvykle zapnuli náš diktafon, abychom mohli pořídit záznam zvuku. Rozhovory jsme také někdy nahrávali na mobilní telefon. Záznam jsme dělali z toho důvodu, aby bylo možné si po ukončení rozhovoru daný záznam později ještě poslechnout a zapsat si do poznámek důležité informace, které jsme nezaregistrovali nebo které jsme si během rozhovorů nestihli poznamenat.

Byli jsme si předem vědomi toho, že řada lidí bude mít z nahrávání nepříjemný pocit, nebudou se cítit tak uvolnění a sebejistí, což by nepochybně mělo vliv na kvalitu rozhovoru a na relevanci informací, které zazní během rozhovoru. Tento problém šlo teoreticky obejít skrytým nahráváním, tudíž že by konzultanti nebyli informováni o tom, že je rozhovor s nimi nahráván. Skryté nahrávání může přinést velice zajímavá etnografická data, protože se dotazovaný chová přirozeně, nepředvádí se nebo naopak nezamlčuje některé informace, obecně však tento přístup není doporučován z etického hlediska (Janeček, 2014: 80). Z etických důvodů jsme se tedy k této praxi neuchylovali.

Jakákoliv nasbíraná data jsme po rozhovorech a po poslechu zvukového záznamu ihned po přepsání analyzovali, což je jedna ze zásad kvalitativního výzkumu (Silverman, 2005: 131-132, Hendl, 2012:48).

Ve snaze pracovat s co nejrepresentativnějším výzkumným vzorkem jsme chtěli zahrnout do výzkumu konzultanty nejen různých věkových kategorií, ale i různého vzdělání. Byli jsme si ale dobře vědomi toho, že při metodě sněhové koule může dojít právě k získávání konzultantů výhradně z jedné sociální či příbuzenské sítě. Pokud bychom se například dostali ke konzultantovi z dělnického prostředí, mohl by nás touto metodou odkazovat na konzultanty ze stejného prostředí. Ve výsledku by se pak nejednalo o výzkum ústní slovesnosti na Nymbursku ale o výzkum ústní slovesnosti mužů středního věku v jedné továrně na Nymbursku. Abychom se toho vyvarovali, často jsme se obraceli na naše bývalé spolužáky ze základní školy a gymnázia. Předpokládali jsme totiž, že například rodiče absolventů gymnázií budou spíše vysokoškolského vzdělání, zatímco u rodičů bývalých spolužáků, kteří gymnázium nestudovali, bude vysokoškolské vzdělání méně časté. Těmito konzultanty jsme byli často odkazováni právě na jejich rodiče, jak jsme očekávali. Po kontaktu s rodiči těchto informátorů jsme tak do výzkumu zahrnuli množství lidí různého vzdělání, povolání a v podstatě i věku, jelikož rozdíly mezi nejmladšími a nejstaršími rodiči byly až dvacet let. Následně jsme byli

odkázání těmito konzultanty na jejich přátele, kolegy či jiné rodinné příslušníky. Těmito kroky jsme zajistili určitou reprezentativnost vzorku.

Pomocí metody sněhové koule jsme tak získali značné množství konzultantů, ovšem byli i tací, od kterých jsme žádné současné pověsti a fámy nenasbírali, ne všichni nám poskytlí relevantní informace vhodné k uveřejnění do našeho výzkumu. Jsme si vědomi toho, že počet konzultantů, se kterými jsme během dvou let výzkumu prováděli rozhovory, je na běžný kvalitativní výzkum poměrně vysoký.⁴ Na druhou stranu, neexistuje žádný obecně platný způsob, na základě kterého by šlo stanovit, kolik konzultantů je třeba do výzkumu zahrnout. Vždy záleží na souvislostech konkrétního výzkumu.

Samotný počet konzultantů však zdaleka není tím nejdůležitějším kritériem, podle kterého lze rozlišovat mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem. Snažili jsme se navázat hlubší výzkumný vztah se zkoumanými aktéry, jaký nám umožnily časové podmínky, s cílem získat co nejdůležitější poznatky o zkoumaném problému. Výzkumník by se neměl chovat jako tazatel, protože jeho partner v rozhovoru by se mohl snadno začít chovat jako respondent, formalizovat a zkracovat své odpovědi (Soukup, 2014: 100).

Rozdíl, který určuje hranici mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem, jsou také samotná data, která sbíráme. Kvalitativními daty zjednodušeně rozumíme analýzu slov (Silverman, 2005: 20), zatímco za kvantitativní data lze považovat obecně čísla nebo data na čísla převoditelná a jako taková měřitelná. Typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, ale také poznámky, osobní komentáře, fotografie a videozáznamy (Hendl, 2012: 50).

Dalším, podstatným rozdílem, je také struktura samotného rozhovoru. V žádném případě pro náš výzkum nebylo v plánu použít jakoukoliv formu dotazníku, dokonce by se pravděpodobně obtížně dotazník na současné pověsti a fámy vytvářel. Strukturovaný rozhovor formou dotazníku se používá zejména při kvantitativních výzkumech. Snažili jsme se nepokládat uzavřené otázky jako při dotazníkovém šetření, ale spíše rozpravit konverzaci a dát rozhovoru volnější průběh. Pokud by se konzultantům pokládalo množství přímých otázek, mohlo by to v nich vyvolávat nepříjemný pocit a vytratila by se určitá dynamika rozhovoru.

⁴ Během výzkumu jsme prováděli rozhovor minimálně jednou se 152 konzultanty

Během našeho výzkumu se s konzultanty jednalo spíše o interakci jednorázovou, stávalo se však poměrně často, že si postupem času vzpomněl některý z konzultantů na další informace, které nám například během rozhovorů neřekl. Někdy jsme z tohoto důvodu s konzultantem naplánovali další rozhovor. Byli i tací konzultanti, se kterými jsme se za účelem rozhovoru setkávali opakovaně. Délka rozhovorů se obvykle pohybovala v řádech desítek minut, nijak vzácné však nebyly ani rozhovory o délce přes hodinu. Doba trvání rozhovorů vždy závisela na individuálním zájmu a ochotě konzultanta si o tématu současných pověstí a fám povídat. Nejdelší rozhovory byly často se seniory.

Setkání s konzultanty probíhala většinou v místech jejich bydliště, záleželo však výhradně na přání konzultanta a na dalších podmínkách, zejména časových. K cestování za konzultanty jsme se snažili i z ekonomických a ekologických důvodů využívat zejména hromadné dopravy, pokud to bylo možné. Nejčastěji jsme se přemísťovali vlakem, v jiných případech jsme ke konzultantům jezdili autem, pokud nebylo možné se do daného místa dostat vlakem nebo pokud by cesta hromadnou dopravou byla příliš složitá a časově náročná. V případě setkávání s konzultanty z Nymburka jsme používali k dopravě kolo nebo jsme chodili pěšky.

Vždy jsme si poznamenali kromě ročníku narození a pohlaví konzultanta také nejvyšší dosažené vzdělání, konzultantovo povolání a místo bydliště. V rámci zachování anonymity konzultantů neuvádíme ve studii celé jméno, jen pouhé iniciály. Antropolog musí také chránit soukromí svých informátorů (Soukup, 2014: 102).

Během rozhovoru jsme se také snažili zjistit, od koho konzultanti danou současnou pověst nebo fámou znají, popřípadě kdy ji slyšeli poprvé. Dále nás také při rozhovoru zajímalo, jestli dané vyprávění považují konzultanti za pouhé fámy a současné pověsti nebo jestli je považují za pravdivé příběhy.

5.2 Výsledky terénního výzkumu

Nasbírané současné pověsti a fámy jsme se rozhodli roztrždit do níže uvedených podkapitol podle jejich tématu. Ty současné pověsti a fámy, které do žádné z těchto podkapitol nešly zařadit, jsme umístili do poslední podkapitoly s názvem *Ostatní současné pověsti a fámy*. Do této podkapitoly jsme rovněž zahrnuli pověsti a fámy, které jsme na Nymbursku zaznamenali pouze velmi výjimečně. V těchto případech jsme dané narace nijak hlouběji neinterpretovali. Současným pověstem a fámám o černé sanitce je vyhrazena samostatná podkapitola, jejím interpretacím jsme však nevěnovali zásadní pozornost, protože tomuto fenoménu byla již v současné folkloristice věnována výrazná pozornost, navíc tyto příběhy byly již novodobými badateli mnohokrát interpretovány a považujeme je za celorepublikově rozšířené, tudíž nijak specificky nymburské.

5.2.1 Pověsti a fámy o kontaminacích v jídle a pití

Přibližný přepis rozhovoru:

Někdy v sedmdesátých letech měl spadnout nějaký zaměstnanec zdejšího pivovaru do jedné z těch kádí, kde se to pivo vaří. Chlap se nemohl dostat ven, utopil se, a co bylo ještě horší, že se tam rovnou i uvařil. Úplně nejhorší na tom bylo to, že se na to nepřišlo hned, protože ten chlap, teda to, co z něj zbylo, tam leželo na dně. Zjistilo se to, až když tu várku celou odlili do sudů, teprve potom ho našli vespod. Chystali se to oznámit veřejnosti, ale ty sudy už byly stejně rozvezený do všech hospod v okolí, lidi to pivo už dávno měli v sobě, tak si řekli, že si nebudou dělat špatnou reklamu, protože by to pro ně taky asi znamenalo konec. Takže to zamlčeli, kádě vyčistili a pokračují klidně dál.⁵

Na základě dat nasbíraných během našeho výzkumu můžeme tuto současnou pověst považovat za jednu z nejrozšířenějších v námi zkoumané lokalitě, ne-li dokonce za tu nejrozšířenější.⁶ Vyprávění jsme také zaznamenali hned v šesti různých variantách. Tento fakt byl jedním z důvodů, proč jsme ji uvedli hned jako první v této případové studii. Druhým důvodem bylo to, že svým obsahem, strukturou a vlastnostmi je tato narace zcela ukázkovým příkladem současné pověsti. Vlastnostmi máme na mysli její značnou variabilitu – různé verze, které jsme nasbírali, se liší například v důvodu, proč se nešťastník utopil. V jednom případě si hlavní aktér příběhu zpečetí svůj osud vlastním opilstvím, jindy se jedná o prostou nehodu a v jedné verzi, kde je v hlavní roli zloděj, je aktér potrestán za své zločinecké úmysly. Dále narace varii v otázce doby, kdy se měla ona událost odehrát. Některé verze řadí událost do doby komunistického režimu, jiné jsou konkrétnější a řadí děj pověsti do let padesátých, šedesátých, ale i do sedmdesátých či dokonce osmdesátých. Druhá část narací zasazuje událost do doby starší, přesněji do druhé světové války a doby první republiky. V některých případech konzultanti nijak dobu, ve které se měla událost odehrát, nezmínili. Dokonce někdy ani po naší dodatečné otázce, si nebyli schopni vybavit, znali zkrátka jen princip příběhu, nic konkrétnějšího už neznali.

⁵ A. K., žena, 1991, SŠ, kuchařka, Kostomlaty nad Labem

⁶ Ze 152 konzultantů jsme toto vyprávění zaznamenali ve 47 případech, tudíž zhruba v třetině případů.

Obětí ve vyprávění je často nijak nespécifikovaný muž, někdy se však jedná o řadového zaměstnance pivovaru, ve verzi s válečnou tematikou se jedná o nacistického vojáka nebo kolaboranta. V jiných verzích je aktérem zloděj, který je někdy specifikovaný jako Rom – na čemž je mimochodem patrná jistá stereotypizace etnicky odlišných členů populace. Krekovičová (2005: 23) poznamenává, že majoritní společnost vnímá Romy jako asociální živel, spojený s kriminalitou, zejména krádežemi. Tento stereotypní obraz se projevil i na výše uvedené verzi tohoto příběhu. Tematicky stejnou pověst i s motivem Roma- zloděje můžeme nalézt i v knize od Petra Janečka (2006: 188).

Velice zajímavé na této naraci je také její kontext, ve kterém je vyprávěna. Může se sice jednat o typickou současnou pověst, zejména pokud má propracovaný děj, někdy koluje jen jako jednoduchá útržkovitá informace, která by pro změnu mohla připomínat fámu. Někdy, což je zajímavé, je daný motiv člověka utopeného v kádích v pivovaru použit jako vtip, který má zřejmě se značnou mírou nadsázky vysvětlit chuť této značky piva, která se vypravěči nijak nezamlouvá. Vyprávění tohoto příběhu v podobě vtipu je rozšířenější spíše mezi mladými lidmi, kteří dle výpovědí neshledávají nymburskou značku piva za nijak atraktivní, zřejmě na rozdíl od lidí ze starší generace.

Tento jev však zřejmě není nic neobvyklého podle Šrámkové (2002: 199), neboť některé motivy, známé ze současných pověstí, jak tvrdí, jsou vyprávěny jako vtip.

Snažili jsme se na základě rozhovorů s konzultanty dopátrat se možné doby vzniku dané pověsti. Nemůžeme s jistotou říci, kdy se daná pověst prvně vyskytla, jelikož názory konzultantů se poměrně značně lišily. Každopádně je na místě konstatovat, že tato současná pověst patří rozhodně k těm starším, které v ústním podáním kolují minimálně už několik desetiletí. Nejedná se tedy rozhodně o novou pověst, vzniklou v několika posledních letech či v posledním desetiletí. Jeden starší konzultant, kterému v době rozhovoru bylo 68 let, tvrdil, že tuto pověst zná již z dob svého mládí. Jelikož konkrétnější už konzultant nebyl, můžeme tedy soudit na základě výpovědi, že pověst už koluje pravděpodobně od šedesátých či sedmdesátých let dvacátého století. Verze, které děj příběhu řadí do let osmdesátých tak mohou být pouze aktualizacemi starších verzí. V porovnání s ostatními pověstmi z Nymburka a okolí, které jsme nasbírali během výzkumu, je tato pověst s velkou pravděpodobností jednou z nejstarších.

Lze na základě výzkumu dojít k závěru, že daná pověst je populárnější spíše mezi muži než ženami, což přisuzujeme obecně většímu zájmu o pivo a o věci s pivem spojené ze strany mužů. Rovněž jsme zpozorovali, že pověst je známá spíše starším lidem než mladší generaci. Dokonce lze konstatovat, že mezi staršími lidmi, řekněme mezi šedesátníky či padesátníky, je větší povědomí o této pověsti než u lidí středního věku a u mladých lidí. Zejména u lidí okolo dvaceti let je povědomí o této pověsti velmi malé. Samotné zjištění, že spíše starší generace zná tuto pověst, může značit, že se opravdu jedná o poměrně starou pověst, která možná byla v aktivním vypravěčském repertoáru výrazně rozšířenější o pár desetiletí dříve.

Od přibližně deseti informátorů jsme tuto současnou pověst zaznamenali i o pivovaru v Kolíně, přičemž struktura příběhu, tedy kromě lokalizace, zůstala stejná. Můžeme předpokládat, že tento motiv bude značně rozšířen i na okrese Kolín, což by mohly potvrdit či vyvrátit možné budoucí výzkumy v oblasti Kolínska.

Všimli jsme si určité podobnosti principu této pověsti s pověstí o uvařené uklízečce v závodní jídelně. Osoba pracující v jídelně spadne do kotle nedopatřením nebo v jiných verzích se jedná často o uklízečku, která kotel s vodou používá ke koupeli a víko se jednoho dne nad ní zavře a osoba uvnitř tak v kotli nalezne svou smrt. Podle Petra Janečka se v případě pověsti o osobě uvařené v kotli jedná o mezinárodně rozšířenou pověst, která byla oblíbená spíše v minulosti. Její nejstarší zaznamenané varianty pocházejí z 50. let 20. století (Janeček, 2009: 183). Dle našeho výzkumu je pověst o uvařeném muži v pivovaru rovněž poměrně stará, vyskytuje se na základě výpovědí konzultantů v ústním podání již pravděpodobně od šedesátých let, ovšem mohla by teoreticky být ještě o něco starší. Její popularita již dnes také není taková, jako v minulosti, což je další jev, který mají tyto dvě pověsti společné. Na základě těchto zjištění se nabízí myšlenka, že obecně zájem o pověsti tohoto druhu byl větší před několika desetiletími.

Důležité je podotknout, že některé verze tohoto příběhu řadí děj do doby téměř před sto lety, čímž by příliš neodpovídaly definici současné pověsti, jako spíše pověsti tradiční. Pověst je však v ústním repertoáru nadále živá a stále mladší vypravěči děj pověsti zasazují do stále novější doby. Některé verze řadí děj pověsti dokonce do období vlády komunistického režimu, tudíž jsou zasazeny již do naší společnosti. Do našeho seznamu současných pověstí jsme tyto narace zařadili tedy z toho důvodu, že některé verze datují událost do nepříliš vzdálené minulosti.

Přibližný přepis rozhovoru:

Všiml sis taky, že tady ve městě ubylo koček? Jdeš v noci po ulici a na žádnou nenarazíš, přitom ještě tak před rokem jich tady bylo všude plno po střechách a tak. No tak sem slyšel, že je odchytávali ty Číňani, co vlastní to bistro u vás v ulici. To maso z nich pak dávali do těch jídel, vyšlo je to levněji, než kdyby to někde normálně kupovali. ⁷

Současné pověsti a fámy o čínských bistrech jsou rozšířeny v určité míře i na Nymbursku. Rozšíření pověstí o nějakém údajném šokujícím zážitku, který měl hlavní hrdina zažít, nebo šíření fám o údajných nekalých či odpudivých praktikách různých etnických restaurací zjevně není typické jen pro velké, metropolitní oblasti, kde žije větší míra národů, etnik a kultur pohromadě. Vyprávění tohoto typu mohou dle našeho výzkumu kolovat i mezi lidmi žijícími v rurálním a maloměstském prostředí.

Zajímavým zjištěním bylo to, že dané pověsti a fámy se vyprávějí výhradně o čínských restauračních zařízeních v Nymburce. O čínských restauracích například v Poděbradech či Lysé nad Labem, kde se rovněž tento typ podniků vyskytuje, jsme paradoxně žádné pověsti a fámy tohoto typu nezaznamenali. Nemůžeme však se stoprocentní jistotou vyloučit možné méně časté tradování i těchto verzí příběhu.

Pověsti a fámy tohoto typu jsme zaznamenali spíše v Nymburce a okolních vesnicích, výjimečně v Poděbradech nebo v západní části okresu Nymburk. Jak již bylo řečeno, pověsti či fámy nasbírané v posledních dvou zmíněných lokalitách se týkaly čínských restaurací v Nymburce.

Obecně se podobné narace vyskytují spíše v podobě fámy než pověsti, tedy ve formě stručného, varovného sdělení (Janeček, 2006:125). Toto tvrzení vcelku náš výzkum potvrzuje, jelikož s výjimkou jednoho vyprávění o nalezení kočičího drápku v jídle, které připomínalo spíše pověst, jsme zbylé narace nasbírali spíše v podobě fámy.

⁷ M.S., muž, 1993, VŠ, student, Nymburk

Otázka věku na šíření těchto vyprávění zřejmě nemá vliv, jak ukazují výsledky našeho výzkumu. Narace tohoto typu jsme zaznamenali u mladých lidí kolem dvaceti let, stejně tak u lidí středního věku či starších lidí okolo šedesáti let. Během rozhovorů nás také zajímalo, jak konzultanti sami vnímají tyto fámy. Na základě odpovědí lze vyzorovat jistou úměru mezi věkem člověka a důvěrou v pravdivost daných vyprávění. Zatímco více mladých lidí považovalo fámy za smyšlené či za pouhý vtíp nebo pomluvu, u nejstarších dotazovaných osob jsme často pozorovali výraznější míru víry v pravdivost těchto vyprávění.

Vzhledem k tomu, že většina narácí byla nasbíraná v Nymburce či jeho nejbližším okolí a děj se odehrává také právě v tomto městě, nabízí se závěr, že se i na tomto místě fámy zrodily. Z hlediska stáří řadíme tyto narace rozhodně mezi mladší, jelikož vznikly pravděpodobně až v tomto století, přičemž fámy se objevily zřejmě ve dvou vlnách. Obecně se fámy a pověsti tohoto typu týkají ne jednoho, ale hned dvou nejmenovaných asijských restauračních zařízení. Jedno z nich, které se nachází v Nymburce na Náměstí Přemyslovců, existuje necelých dvacet let, zatímco druhý podnik, bistro, nacházející se poblíž zmíněného náměstí, začalo fungovat až roku 2012. Původní fámy a pověsti, vztahující se k prvnímu restauračnímu zařízení, se nejspíše objevily zanedlouho po otevření podniku. Dle výpovědí konzultantů můžeme tedy zařadit vznik této fámy do doby před přibližně patnácti lety.

Na základě zjištění z rozhovorů však ani jedna série fám neměla dlouhou životnost – jak rychle se fámy o těchto restauračních zařízeních objevily, tak rychle se opět vytratily z aktivního vypravěčského repertoáru. Výjimkou se jeví být současné pověsti, které mají přirozeně delší životnost než fámy (Janeček, 2006: 325). Jedna mladší konzultantka nám tvrdila, že vyprávění o nečekané přísadě v jídle z čínské restaurace v Nymburce slyšela v podobě příběhu s hlavní postavou, což je rys charakteristický spíše pro současné pověsti, zhruba před rokem, tedy v roce 2016.

Na těchto narácích lze bezpochyby spatřit jistý xenofobní podtext. Tradování těchto vyprávění připisujeme určitým zažitým rasovým stereotypům, stejně tak neporozumění odlišným kulturním zvykům, v tomto případě cizí kuchyni a kultuře stolování.

Příběhy o nejrůznějších nechutných nálezech v jídle v asijských restauracích patří k nejpobulárnějším a kvetou zejména v Evropě. Jako veškerý xenofobní folklor odrážejí i tyto fámy obecnou nechuť většinové společnosti k imigrantům (Janeček, 2006: 106). Fámy o

neobvyklých přísadách v čínském jídle jsou značně rozšířené jmenovitě ve Velké Británii, Skandinávii a Německu (Brunvand, 2001: 70).

Pokud by vznikla potřeba určit tematickou oblast, která se v současných pověstech a fámách vyskytuje relativně nejčastěji, většina folkloristů by neváhala vybrat příběhy o nečekaných, většinou nechutných věcech, které byly nalezeny nic netušícími lidmi v jejich jídle či nápoji (Janeček, 2006: 125).

Zatímco fámy o nečekaných přísadách se v USA vyprávějí především o fast foodech, což se bere jako vyjádření odporu k přechodu k tomuto způsobu stravování, v Evropě je děj umístěn častěji do etnických restaurací, což je způsobeno nevědomou implicitní xenofobií naší kultury (Janeček, 2006: 127-128).

5.2.2 Pověsti a fámy o zvířatech

Přibližný přepis rozhovoru:

Před lety asi nějaký chovatel vysadil do jezera v Sadské několik piraň, které choval u sebe doma. Rozneslo se to po celé Sadské a okolí, hodně lidí se tam pak bálo jezdit koupat v létě.⁸

Tato informace začala kolovat mezi lidmi v okolí Nymburka zhruba před necelými deseti lety. Jednalo se pouze o krátkou zprávu, která absencí očitého svědka, hlavního hrdiny příběhu a složitějším dějem a strukturou odpovídala fámě. Nedopátrali jsme se bohužel přibližné roční doby či měsíce, kdy se fáma začala šířit, ale předpokládáme, že tomu tak mohlo být v létě nebo těsně před letními měsíci, kdy začíná sezona a místní koupaliště se začíná plnit návštěvníky.

Sadská je městečko se zhruba třemi tisíci obyvateli, které se nachází přibližně osm kilometrů jižně od Nymburka. Místo, o kterém fáma vypráví, je technicky vzato zatopená stará pískovna, která nyní slouží jako veřejné koupaliště, v obecném povědomí je však místo známé spíše jako jezero Sadská.

Fáma vzhledem ke svému jednoduchému sdělení není nijak blíže konkrétní ohledně osoby, která měla ryby do koupaliště vypustit. Podle některých verzí je aktérem chovatel, motiv jeho činu však není z fámy znám.

Šíření fámy napomohla pravděpodobně samotná bizarní představa exotické amazonské ryby v českém koupališti. Celý motiv je tak velmi šokující a zároveň díky stručnosti svého sdělení i snadno zapamatovatelný, což je důvod, proč se fáma tak rychle rozšířila po okolí. Kromě doby vzniku jsme se snažili dopátrat i místa zrození této fámy. Víceero konzultantů se shodovalo na přibližném stáří fámy, často jsme slýchali odpovědi jako pět, osm či deset let. Jeden z konzultantů uvedl přesně rok 2008, protože má údajně spojenou tuto fámou s jednou svojí životní událostí. Každopádně lze ke stáří této fámy závěrem říci, že se jedná o novější fámou.

Na základě výzkumu lze konstatovat, že tato fáma byla nejrozšířenější právě v samotné Sadské. Užitím minulého času jsme nechtěli dát najevo, že by tato fáma již nebyla v aktivním

⁸ V. S., muž, 1958, VŠ, inženýr, Třebestovice

vypravěčském repertoáru zdejších lidí, ale její popularita již není tak značná. V současnosti se tato fáma znovuobjevuje obvykle během letních měsíců, kdy chodí lidé na místní koupaliště trávit volný čas. Potenciál této fámy je také v tom, že místní koupaliště není využíváno jen lidmi ze Sadské a okolí, ale jezdí sem lidé z různých koutů republiky. O tom svědčí například i výpověď jedné osoby z Prahy, se kterou jsme v tomto duchu vedli konverzaci a která zaslechla fámou o piraňách v Sadské právě na tomto koupališti od místních mladých lidí. Tato fáma tak zjevně úspěšně prorazila hranice okresu Nymburk a je možné ji teoreticky zaznamenat i v ostatních koutech naší republiky.

Co se týká jejího rozšíření na okrese Nymburk, byla nejvíce populární v samotné Sadské, avšak na základě toho ještě nemůžeme vyvodit závěr, že vznikla právě v tomto místě. Pravděpodobně také mohla vzniknout v nějaké sousední obci, aby sloužila jako pomluva a dehonestace obce Sadská či dokonce jako antireklama na koupaliště. Z některých rozhovorů byla na konzultantech patrná jistá nadsázka, se kterou daný příběh vyprávěli, tudíž pravděpodobně brali tyto fámy za pouhý vtíp.

Fáma byla, soudě podle rozhovorů, stejně oblíbená u různých věkových kategorií. Podle našeho výzkumu se však jeví, že větší povědomí o této fámě lze spatřit u žen. Fáma totiž také mohla vzniknout z přirozeného strachu o děti, takže se z kolektivního strachu vytvořila fáma s varovným poselstvím, která má například motivovat děti, aby se při koupání vyhýbaly větším hloubkám. To by vysvětlovalo, proč je fáma rozšířenější mezi ženami a proč ji také spíše ženy, jak nám některé samy přiznaly, šířily dál.

Fáma je podobná té, kterou zmiňuje Petr Janeček ve čtvrtém díle Černé sanitky, o masožravých kaprech, žijících v jednom rybníku na Dačicku (2009: 170).

Fámy jsou na jednu stranu originální díky motivu těchto exotických ryb, na druhou stranu současné pověsti a fámy o zvířecích výsadcích nejsou tematicky nic nového. Francouzská folkloristka Veronique Champion-Vincent již v roce 1990 napsala studii o fámách ohledně hadích výsadek, které zaznamenala na francouzském venkově (Champion-Vincent, 1990).

Motiv styku přírody v podobě zvířat s civilizací není v současných pověstech nic nového. Nicméně originalita této fámy spočívá v samotném zvířeti, které do veřejného koupaliště mělo být údajně vypuštěno.

Přibližný přepis rozhovoru:

*O Kostomlátkách jsem slyšel, že tam někdo vysadil do vody nějaké jedovaté vodní hady. Od té doby se tam moc nechci koupat.*⁹

Nedaleko od koupaliště v Salské se nachází další koupaliště, opět zatopená pískovna, tentokrát v Kostomlátkách nad Labem. Obsahově je tato fáma příbuzná fámě o koupališti v Salské, je však o něco méně rozšířená. Na základě rozhovorů můžeme řadit obě dvě fámy k poměrně mladým.

Fáma může pravděpodobně vycházet opět ze strachu o děti, přičemž hadi (jedovatí) či masožravé piraně mohou v tomto ohledu nahrazovat jiné prostředky ke strašení dětí, jakým byla o mnoho let dříve v archaičtějších příbězích například klekánice nebo polednice. Strašit dnešní děti těmito fiktivními postavami z tradiční lidové slovesnosti už by v jednadvacátém století pravděpodobně nemělo zdaleka takový efekt jako dříve, proto muselo v ústní tradici dojít k určitému posunu, aktualizování těchto typů příběhů. Fámy o masožravých rybách a nebezpečných hadech, které můžou kdykoliv zpod hladiny zaútočit na nic netušící děti, mohou být jedny z oněch aktualizací starých tradičních příběhů.

Lokalizace pověsti či fámy do oblasti vodních ploch není ve folkloru zřejmě ničím neobvyklým. Výše uvedené narace jsou tak pravděpodobně moderní verzí starých, tradičních vyprávění o vodnicích a hastrmanech. Dnes však víra v tyto fiktivní postavy tradičního folkloru prakticky vymizela, jejich náhradou v současném folkloru a soudobé společnosti jsou v jistém smyslu jiné hrozby a jiná nebezpečí, která na nás můžou pod hladinou vody čekat. Jan Pohunek nachází určitou spojitost mezi pověstmi o podzemí a pověstech o vodních plochách. Velká část těchto prostředí totiž zůstává před zraky pozorovatelů skrytá a může tedy obsahovat dosud neznámá tajemství nebo hrozby (2015: 61-62).

⁹ K. M., muž, 1995, SŠ, instalatér, Salská

Při analýze těchto narácí jsme si nemohli nevšimnout jisté podobnosti s cyklem fám, které zkoumala francouzská folkloristka Veronique Champion-Vincentová. Oba typy fám měly několik shodných prvků – například se odehrávaly v rurálním prostředí, společný byl také motiv hada. Samotný motiv hada není ani v moderním, ani v tradičním folkloru ničím neobvyklým. Tyto fámy podle Janečka operují s archaickými myšlenkovými stereotypy západní civilizace považujícími hada za odvěký symbol zla (Janeček, 2009: 165).

Výskyt hada ve fámách rozšířených po francouzském venkově vysvětluje badatelka také tím, že mezi lidmi univerzálně existuje vůči hadům odpor a strach (Champion-Vincent, 1990: 248). Společný je také motiv člověka, který úmyslně vypouští nějaké dravé zvíře do přírody. Fámy však zřejmě mají odlišný význam pro danou společnost. Zatímco my vysvětlujeme vznik námi nasbíraných fám za pouhé zastrašování potenciálních posluchačů, Champion-Vincentová připisuje vznik fám z francouzského venkova především špatným ekonomickým podmínkám a vidí v nich vyjádření určitého odporu zemědělců vůči ekologické politice (Champion-Vincent, 1990). Petr Janeček skutečnost popisuje tak, že tyto fámy odrážejí symbolické soupeření myslivců a venkovských zemědělců s ekology a lidmi z měst podporujícími ekologické programy (Janeček, 2009: 165). Fámy nasbírané francouzskou badatelkou tak nepochybně mají daleko hlubší charakter. Jak autorka uvádí na příkladu, vyprávění z francouzského venkova někdy obsahovaly i motiv očitého svědka vypouštění zvířat do přírody (Champion-Vincent, 1990: 243), fámy o Sadské ani o Kostomlátkách nikoliv. V případě fám o Kostomlátkách se sice vyskytuje motiv osoby, která vypuštěná zvířata zahlédla (ve vodě), neviděla však přímo inkriminovaný moment, kdy došlo k vysazení daných zvířat do přírody. Fámy z francouzského venkova byly také vyprávěny zejména určitou vrstvou populace, jmenovitě zemědělci a lovci (Champion-Vincent, 1990: 243), zatímco naše fámy jsou s největší pravděpodobností rozšířené v populaci, nehledě na povolání či sociální status vypravěče. Posledním, byť zásadním rozdílem mezi těmito cykly fám, je otázka organizovanosti zvířecích výsadek. V případě fám z francouzského venkova se jednalo o organizované výsadky, ve kterých je možné nalézt až prvky konspirace (Champion-Vincent, 1990: 242), výsadky v okrese Nymburk měly být zřejmě činem jednotlivce.

Janeček (2006: 340) označuje fámy a pověsti o hadech, shazovaných na venkově ekology z vrtulníků, za typicky románské, vyskytující se ve Francii a Itálii. Vzhledem k tomu, že jsme při komparaci našich narácí s pověstmi zkoumanými Veronique Champion-Vincentovou našli řadu zásadních rozdílů, tak si nemyslíme, že by námi nasbírané fámy byly těmi cizími nějak

ovlivněné či inspirované. Naopak je podle nás možné, že fáma o Kostomlátkách byla inspirována fámou o Sadské. Orální transmisí tak mohlo dojít ke změně lokality i k pozměnění živočicha, který měl být údajně vysazen.

Podobné fámy se podle Brunvanda (1986: 26) často vypráví o nějakých malých, lokálních jezerech, což v obou našich případech tato kritéria naplňuje. Stejný autor také uvádí pověsti o nebezpečných hadech ve vodě (Brunvand, 1986: 28-30).

5.2.3 Pověsti a fámy o tajných chodbách

Přibližný přepis rozhovoru:

*Pod Nymburkem vede hromada tajných chodeb, která jsou ze středověku, ale i dneska je normálně může člověk použít. Děda znal chlapa, který mu vyprávěl, že na vojně jim kvůli všemožným bezpečnostním pravidlům ukazovali právě i ty chodby. Ten vchod do tunelů byl prý někde v lese za Nymburkem, kde bys to vůbec nečekal, jo a neměli to nikomu říkat, že je to vojenské tajemství nebo tak nějak.*¹⁰

Poměrně rozšířená fáma o spletité a důmyslně zbudované síti tajných podzemních tunelů pod Nymburkem patří s velkou pravděpodobností ke starší části ústně tradovaného folkloru na Nymbursku. Podobné narace jsou rozšířeny ve všech věkových vrstvách populace, jelikož neoddiskutovatelné tajemno, kterým fámy o podzemních tajných chodbách oplývají, můžou být atraktivní pro kohokoliv, nezávisle na věku.

Fámy hovoří o tajných chodbách pod městem Nymburk, přesněji pod jeho historickým centrem. Chodby měly být dle fám vybudovány již ve středověku, aby mohly v případě obležení sloužit k rychlé a bezpečné evakuaci obyvatel města. Přes své stáří mají však být chodby v pozoruhodně zachovalém stavu a je v nich možné se pohybovat pod městem i v současnosti. Je vícero teorií, kam by měly tajné chodby ústít. Většinou se východ z tunelu nachází v dnešním Zálabí, což je část Nymburka na opačné straně Labe, než je centrum. Jiné verze vypráví, že tunely končí kdesi v lese Babín, který je v dnešní době na samém kraji Nymburka. Dalším ústím tunelu má být také jistý poklop na břehu Labe poblíž kamenného mostu, který spojuje právě Zálabí s centrem. Vchod do systému chodeb má být údajně ve sklepě většiny domů v centru města. Tato verze je však nejméně pravděpodobná, protože současné koryto Labe neodpovídá historickým rozměrům řeky, tudíž by ve středověku tajné chodby ústily pod hladinou řeky.

Podle našeho názoru tyto fámy o spletitých tajných chodbách v jistém smyslu plní pro maloměstské prostředí (popřípadě i pro každé město, kde neexistuje metro jako prostředek

¹⁰ M. K., 1997, SŠ, student, Nymburk

městské hromadné dopravy) stejnou funkci, jakou plní současné pověsti a fámy o pražském metru pro Prahu. Potřeba určitého tajemna v současné ústní tradici zřejmě vytváří podobné typy vyprávění, přičemž se v dané lokalitě snaží využít určitých skutečností. Jinak řečeno, pokud je v daném městě metro, pověsti tohoto typu se budou spíše vyprávět o tunelech metra, pokud město metrem nedisponuje, pověsti se budou týkat pravděpodobně tajných chodeb.

Přibližný přepis rozhovoru:

Strejda znal nějakého chlápka, který jako dítě chodil s partou na Chotuc. Jednou tam objevili nějakou díru v zemi, do který když vlezli, tak zjistili, že to pokračuje, že je to nějaký tunel. Vlezli prý dovnitř, kousek šli, ale pak dostali strach a tak se vrátili zpátky. Ten chlap si byl jistý, že tehdy našli ty tajný chodby pod tím kopcem, jak se o nich mluví.¹¹

Pověsti o hledání pokladů a o obecně skrytých, záměrně uložených tajemstvích představují typ látky, která se poměrně často vyskytuje jak v tradičním, tak i současném folkloru (Pohunek, 2015: 46). Narace o tajných chodbách v místě vrchu Chotuc jsme zaznamenali jak v podobě tradiční pověsti, zasazující děj do podstatně vzdálené historie, navíc obsahující často i magické, nadpřirozené prvky. V některých případech však vyprávění zasazovalo děj do již modernější doby, počínaje druhou světovou válkou, některá vyprávění však řadí děj i do doby vlády komunistického režimu. Některé narace navíc obsahují zcela moderní prvky, například elektronické přístroje. Z tohoto důvodu jsme druhý zmíněný typ narací, tedy ten moderní, zařadili do našeho soupisu současných pověstí a fám.

Námi nasbírané narace často hovoří o pokladu, který souvisí s vybudováním samotných chodeb. V současném živém folkloru převažuje druhá světová válka jako období, ve kterém mělo k uložení pokladů dojít (Pohunek, 2015: 47). Tento fakt potvrzuje i náš výzkum.

Fámy ohledně tajných chodeb pod vrchem Chotuc mají podobný princip jako fámy o nymburském podzemí, disponují však několika odlišnými prvky. Jedním z nich je motiv nacistů ukrývajících se v podzemních chodbách.

¹¹ V. S., muž, 1978, VŠ, ekonom, Poděbrady

Pod vrchem Chotuc se mají nacházet tajné chodby, podle rozhovorů nejčastěji vybudované během války nacisty. Po válce se údajně měly zbytky místní posádky německé armády v chodbách ukrývat, někdy i delší dobu v řádu měsíců. Podle jedné verze mělo dojít k sesuvu stropu a vojáci tak byly zavaleni, stejně tak i vchod do oněch chodeb, což je vysvětlováno jako důvod, proč je dnes nemožné chodby najít.

V jedné z verzí se vyskytuje zřejmě místní Rom, který zná ještě jiný tajný vchod do tunelů. V některých verzích zde nacisté chodby zbudovali, aby v nich ukryli nějak blíže nespecifikovaný poklad. Motiv pokladu je přítomen ještě v jiné verzi tohoto příběhu, kde chodby vykopají tajně místní Židé, kteří zde před Němci ukryli své cennosti. Tento motiv pracuje se skutečností, že v bezprostřední blízkosti vrchu Chotuc je skutečně zchátralý židovský hřbitov. Tato skutečnost pak může dodávat pověsti věrohodnost.

Narace se často pohybovaly mezi současnou pověstí a fámou, rovněž mohly připomínat memoráty s patrným numinózním nádechem. Do této práce jsme se toto vyprávění však rozhodli zařadit z toho důvodu, že některé verze opravdu splňují z hlediska struktury kritéria současné pověsti.

Je nutné podotknout, že současné pověsti či fámy o chodbách pod vrchem Chotuc nejsou v ústní tradici na okrese Nymburk nijak výrazněji rozšířené, zejména v porovnání s příbuznými fámami o podzemí Nymburka. Z výpovědí konzultantů však bylo patrné, že se podobné pověsti vyprávěly již před několika desítkami let, tudíž je můžeme s jistotou řadit mezi ty starší. Konzultanti, kteří tyto fámy znali, nám obvykle sdělili, že podobné příběhy už dlouho od nikoho v ústním podání neslyšeli. Jeden z mladších konzultantů však například podobné narace zaslechl v poměrně nedávné době od svého mladšího sourozence, který je slyšel od učitele při exkurzi právě na daný vrch.

5.2.4 Pověsti a fámy o kriminalitě

Přibližný přepis rozhovoru:

V Milovicích je night club, nově otevřený, a mají tam dost drsnou ochranku, co sem tak slyšel. Vlastní to Rusové, mafiáni, a jeden večer tam jednoho chlápka hrozně zmlátili ty vyhazovači, že cestou v sanitce umřel. Nevím, jestli se to fakt stalo, ale slyšel sem to od kamaráda tak před rokem nebo dvěma.¹²

Jedná se o nejnovější fámu, kterou jsme zaznamenali na Nymbursku během našeho terénního výzkumu. Fáma byla asi nejvíce rozšířená v létě roku 2013, kdy ji bylo možno zaslechnout i při běžné konverzaci nejčastěji v barech a na diskotékách. Těžší bylo už určit, kdy daná fáma vznikla. Doba, kdy naši konzultanti tuto fámu poprvé slyšeli, se na základě jejich výpovědí pohybovala v rozmezí let 2012-2015. Jeden konzultant považoval fámu za ještě o pár let starší, ale jak sám uvedl, nebyl si zcela jist. Podle našeho názoru může mít daná fáma spojitost s fámou, která kolovala o známém klubu v pražských Vinohradech.¹³ Domníváme se, že fáma o smrti návštěvníka nočního podniku se mohla rozšířit z místa vzniku, tedy Prahy, do okolních měst. V nové lokalitě, kam se fáma dostala, mohlo dojít k pozměnění základních prvků dané fámy. Pro větší relevanci pro místní obyvatelstvo se tak zřejmě změnila lokalizace děje fámy, která v nové verzi zasazuje událost do prostředí nějakého místního známého podniku. Této naší teorii nahrává fakt, že pražská verze fámy vznikla roku 2012 a námi zaznamenanou verzi zaslechli někteří konzultanti poprvé údajně již v tom samém roce či v následujících letech. Fámy, jak bylo řečeno v předešlé kapitole o definici tohoto folklorního žánru, mají kratší životnost, a jak se rychle objeví, tak většinou rychle zmizí. V současnosti se jeví, že daná fáma již prakticky nekoluje mezi lidmi na Nymbursku. Tento názor podporují i názory konzultantů, kteří často řadili první zaznamenání této pověsti do stejného roku či období, kdy fámu slychat přestávali. Lze tak konstatovat závěrem, že tato fáma měla krátkou živostnost a dobou jejího šíření byly zřejmě prázdniny roku 2013. V žádném případě však není vyloučeno, že se daná fáma nemůže ještě ojediněle či v menší míře šířit mezi lidmi.

¹² P. U., muž, 1990, ZŠ, závozník, Milovice

¹³ Vedení klubu muselo dokonce zveřejnit na oficiální facebookové stránce klubu vyjádření, že k žádné smrti v důsledku napadení ochrankou nedošlo

Na Nymbursku jsme nenašli žádnou jinou verzi této fámy, která by lokalizovala událost na nějaké jiné místo než na nejmenovaný noční klub v Milovicích. V případě pražské verze se fáma rozšířila zejména díky tomu, že klub, ve kterém se událost měla odehrát, je dlouhodobě nechvalně proslulý svou ostrahou. Díky špatné pověsti, kterou mezi lidmi ostraha pražského klubu má, mohla fáma získat punc věrohodnosti.

Fáma byla podle našeho výzkumu populární zejména mezi mladší částí populace, zejména u lidí mezi dvaceti a třiceti lety. Zajímavé bylo zjištění, jak někteří konzultanti pracovali s danou fámou jako informací. Na naše dotazy někteří z konzultantů odpověděli, že zpráve zprvu věřili, dokud se nepodívali na internet, kde žádnou oficiální informaci o podobné události nezaznamenali.

Je nutné podotknout, že fáma nebyla rozšířena jen v Milovicích, kde jsme po této fámě výrazněji pátrali, ale i v jiných městech na okrese Nymburk. O rozšířenosti této fámy před několika lety svědčí i fakt, že jsme ji poprvé zaslechli při návštěvě nočních Poděbrad v roce 2013, tudíž ještě před samotným výzkumem.

Funkce těchto příběhů může být čistě varovná – má přimět posluchače, aby například při návštěvě podobných podniků dával pozor na svoje chování a vystupování. Atraktivita těchto narací spočívá v tom, že spojuje tragickou událost (smrt) s nějakým veřejně využívaným místem, řekněme místem každodenního života.

Přibližný přepis rozhovorů:

O těch Albáncích jsem slyšel teda pěkné věci, abych řekl pravdu. V těch svých podnicích sypou drogy lidem do pití, taky dokonce do té pizzy to nějak přimíchají, aby v těch lidech vytvořili závislost a chodili si pak k nim pořád.¹⁴

Já jsem nerada, když ta naše chodí do toho baru, jak ho mají ti Albánci. Kamarádka mi jednou vyprávěla, jak tam jednu holčičku od nich z vesnice něčím omámili, asi do pití ji něco hodili, a

¹⁴ A. B., muž, 1959, SŠ, hodinář, Nymburk

*ona se chudák dostala domů až někdy za světla, její rodiče ji navíc celou noc všude hledali. Dokonce se u nich na vesnici pak šuškal, že ji měli tu noc v baru i znásilnit nebo co.*¹⁵

Podobná vyprávění lze zaslechnout na okrese Nymburk jak v podobě současné pověsti, tak i v podobě fámy. Vyprávění odpovídající obsahově a strukturálně současné pověsti mají složitější děj a obsahují motiv jedince, který byl přímo ohrožen nekalými praktikami, které se mají údajně v baru odehrávat. Verze, které připomínají spíše fámou, se vyznačují absencí hlavního aktéra příběhu, tedy člověka, který byl v baru osobně zdrogován. Jedná se tedy o pouhou stručnou informaci s nepochybně varovným významem.

Jedná se o poměrně rozšířené příběhy, u nichž bylo velice zajímavé pozorovat jejich rozšíření a další vlastnosti. Po analýze dat lze konstatovat dvě věci – toto vyprávění v podobě fámy nebo současné pověsti koluje o dvou podnicích na okrese Nymburk. Prvním z nich je nymburský podnik vlastněný podnikateli albánského původu, druhým podnikem se stejnou pověstí je diskotéka v Lysé nad Labem.¹⁶ Podle výpovědí konzultantů se podobné fámy začaly objevovat už minimálně před deseti až patnácti lety, tudíž nepříliš dlouho poté, co oba podniky začaly fungovat.

Sledovali jsme pochopitelně i to, kdo především vyprávění tohoto typu šíří. Mnohem výrazněji je rozšířená zejména fáma o daných podnicích, než současná pověst. Řada konzultantů nám sdělila, že fámou o drogách v nápojích v baru či na diskotéce slyšela minimálně jednou v životě. Přestože povědomí o této fámě bylo přibližně stejné u obou pohlaví, zejména ženy se přiznaly, že danou fámou někdy sdělily známým, tudíž se aktivně podílely na orální transmisi tohoto folklorního žánru. Samotné zjištění, že spíše ženy tato fáma zajímá více a také jí výrazněji šíří, není z našeho pohledu nijak překvapivá. Opět totiž hledáme smysl této fámy nebo současné pověsti ve varovném sdělení, které má lidem rozšířit povědomí o všemožném nebezpečí, které může na naše děti, popřípadě jiné rodinné příslušníky, čekat v dnešním světě. Za své rozšíření tak vděčí tyto fámy znovu strachu o děti ze strany rodičů. Zejména bar v Nymburce je velmi oblíbený zejména mezi studenty místního gymnázia a středních škol. Když se rodiče doslechnou, že v baru, který často navštěvuje jejich syn nebo dcera, dochází běžně k podobným praktikám, přirozený proces lidského uvažování tak dá do pohybu celý mechanismus procesu šíření této fámy. Jeden z rodičů může pak o praktikách v klubu nebo diskotéce informovat

¹⁵ K. S., žena, 1971, SŠ, pokladní, Nymburk

¹⁶ V rámci zachování etiky práce jsme se rozhodli, že dané podniky nebudeme jmenovat

například rodiče studenta/studentky, se kterým se jejich syn/dcera přátelí. Dojít k tomuto přenosu může prakticky kdekoliv, ale ideálním místem k šíření by mohly být okamžiky, kdy jsou rodiče ve větším počtu, například při třídních schůzkách.

Jak výzkum ukazuje, fáma je nejvíce rozšířená mezi lidmi kolem pětačtyřiceti let a výše, velmi časté bylo povědomí o praktikách v místních klubech u nejstarších konzultantů, kteří navíc zároveň fámě nejvíce věřili. Samotní mladí lidé, kvůli jejichž bezpečí pravděpodobně celý koncept těchto fám vznikl, nepovažují fámy za pravdivé, jelikož dané prostředí velmi dobře znají a proto ví, že se podobné věci v klubu záměrně nedějí, zejména pak ze strany majitelů či provozovatelů.

Fenomén vzhazování různých drog či afrodisiak do pití je silně medializovaný, přesto se však jedná o pouhou novodobou fámou, která se v mediálním i folklorním diskurzu masověji objevila na přelomu let 1998 a 1999 v západní Evropě (Janeček, 2008: 80). Tyto nasbírané fámy pravděpodobně vznikly jako produkt kolektivního strachu zejména rodičů nebo prarodičů o jejich děti, vnoučata, dále zjevně odráží i určité etnické stereotypy.

Podobná vyprávění mohou rovněž sloužit v některých případech i jako výmluva lidí, kteří nedokáží kontrolovat své chování související se sexem, pitím alkoholu a užíváním drog, popřípadě jejich kombinováním (Janeček, 2008: 80-81).

Přibližný přepis rozhovoru:

Víš, jak je v Poděbradech ten elitní drahý gympl? Jak tam chodí ty protekční děti podnikatelů a místních bossů? Tak sem slyšela od svojí sestry, že tam prý občas stojí před tou školou velký černý auto, co má zatemněný skla, aby nebylo vidět, jestli tam vůbec někdo sedí nebo kdo tam sedí. Vyhlížejí si prý ty děti, že by je mohly případně unést, a pak ty pracháče vydírat.¹⁷

¹⁷ B. K., žena, 1994, VŠ, studentka, Nymburk

Naraci jsme zaznamenali v takové podobě, která je žánrově zhruba mezi fámou a současnou pověstí. Vyprávění totiž obsahuje motiv očitého svědka, který auta na vlastní oči viděl, tudíž se nejedná o pouhou stručnou informaci, jako je tomu typické spíše pro fámou. Na druhou stranu na současnou pověst má narace zase poměrně jednoduchý děj, je zde absence nějaké zápletky či vyvrcholení. Proto řadíme tuto naraci na pomezí těchto dvou folklorních žánrů.

Toto vyprávění jsme původně zaznamenali zcela náhodně již v roce 2009 v Praze a týkalo se jednoho elitního gymnázia v pražských Vysočanech. V tomto případě bychom mohli konstatovat, že fáma/současná pověst vznikla v Praze, odkud se postupem času rozšířila i za hranice hlavního města.

Tato narace je svým způsobem originální, obsahuje však zřetelně klasické prvky a paralely například se svého času nejrozšířenější fámou o černé sanitce (Janeček, 2006). Originální je motivace potenciálních únosců, kteří se nesnaží unést dítě z důvodu prodeje na orgány, ale z důvodu vydírání zámožných rodičů. Důvod je tedy stejný jako v případě fám o Černé sanitce – únosci se také snaží získat peníze, avšak volí pro splnění svých záměrů jinou cestu. Stejný zůstal motiv tajemného černého vozu, který pro únosy využívají.

Stejně jako v případě fám o organizovaném nasypávání drog do nápojů v barech a diskotékách, je tato fáma/pověst rozšířená zejména mezi konzultanty spíše staršími lidmi. Nutno podotknout, že tak soudíme na základě výpovědí jen několika málo konzultantů, kteří danou fámou/pověst znají. Nemůžeme tak zcela s jistotou tvrdit, že daná narace mezi mladými lidmi není rozšířená. Vyprávění jsme však zaznamenali zejména v Poděbradech a okolních vesnicích. Nezaznamenali jsme žádné verze, které by byly lokalizovány na místo jiné školy, než v Poděbradech. Jedná se tedy pravděpodobně o typickou Poděbradskou fámou/současnou pověst.

Zajímavé je, že v některých verzích černá auta nehlídkují před školou kvůli únosu dětí, ale kvůli prodeji drog. Podle těchto verzí jsou osobami v autech narkomani nebo dealeri, často cizinci¹⁸, kteří čekají na studenty před školou, aby jim mohli nabízet drogy. V těchto verzích, kde figurují drogoví dealeri cizího původu, lze opět vypozařovat vliv jistých předsudků vůči jiným

¹⁸ Ukrajinci nebo Rusové

národnostem. Představa Ukrajince či Rusa jakožto mafiána je folklorní stereotypní představa typická pro Čechy i Slováky (Krekovičová, 2005: 14).

Vznik této narace podle nás opět pramení ze strachu o vlastní děti. Pomocí současných pověstí a fám tak podvědomě vyjadřujeme naše obavy z ohrožení našich potomků v dnešní společnosti. Jak píše Janeček (2006: 86), lidé spojení s drogami neohrožují ve folkloru většinovou společnost jen nakaženými jehlami nastraženými na veřejných místech, ale snaží se zaútočit i na těch nejcitlivějších místech a zničit především to, co je nám nejdražší – tedy naše děti.

Přibližný přepis rozhovoru:

Tátův kolega z práce jednou povídal o nějakém děcku, které se prý nakazilo myslím žloutenkou z nějaké jehly, o kterou se píchlo někde pod hradbami, buďto na trávě nebo v tom pískovišti.¹⁹

Tuto naraci je možné zaznamenat v námi zkoumané oblasti v různých podobách, lišících se zejména složitostí, rozpracováním děje. Můžeme výše uvedenou fámou slyšet ve formě velmi krátké varovné informace, ze které se dozvídáme o možném nebezpečí poranění našich dětí jehlami. Žánrově se tak v tomto případě jedná o fámou, byla však zaznamenána i verze, která měla rozpracovaný děj, který obsahoval i motiv poraněného dítěte, tudíž tuto naraci budeme považovat za současnou pověst.

Jak bylo řečeno v úvodu práce, nepředpokládali jsme, že bychom zaznamenali na okrese Nymburk ve výraznější míře současné pověsti a fámy o nastražených injekčních stříkačkách, zejména pak lokalizované na konkrétní místo v tomto regionu. Hlavním důvodem bylo podle nás to, že podstatná část těchto současných pověstí a fám je lokalizovaná do prostředí městské hromadné dopravy. Nymburk však nedisponuje pochopitelně metrem, tramvajemi, zdejší městská hromadná doprava používá pouze autobusy, není však využívána tak obvykle a navíc tak výrazným podílem obyvatelstva, jak je tomu například v Praze. Tento fakt však evidentně nezabránil vzniku fám a pověstí s touto tematikou v daném regionu. Příběhy s tímto motivem jsou zřejmě typické pro naši společnost, a pokud místem jejich děje nemůže být prostředí

¹⁹ T. P., žena, 1996, SŠ, studentka, Krchleby

městské hromadné dopravy, fáma či pověst si najde jinou cestu, jak se uchytit a začít šířit mezi lidmi. V případě námi nasbíraných verzí se zkrátka jen lokalizuje děj fámy či pověsti na jiné místo, kde by s inkriminované události mohlo dojít. Ona lokalita by měla být ideálně místem, které je místními lidmi frekventovaně využíváno, právě jako městská hromadná doprava. Park s pískovištěm, kde je možné během dne spatřit matky s dětmi, se zdá být vhodným místem. Důvěryhodnost této fámy (nebo současné pověsti) umocňuje fakt, že místní park byl svého času hojně navštěvován také drogově závislými osobami, což byla naše úvaha, kterou nám někteří z konzultantů potvrdili.

Historiky o nakažených jehlách, nastražených zákeřnými narkomany na sedačkách městské hromadné dopravy, jsou zřejmě nejrozšířenější současnou fámou. Jde o typickou varovnou fámou, která se ve společnosti vyskytuje v poměrně latentní formě a dochází k jejímu periodickému ožívání (Janeček, 2006: 73). V námi uvedených naracích vidíme jednoznačnou paralelu s právě zmíněnými fámami.

Ohledně pravdivosti těchto narací bylo možné vypožorovat mezi konzultanty jisté neshody. Někteří konzultanti si stáli za tím, že se daná událost opravdu kdysi někomu stala, jiní ji považovali za výmysl a někteří si nebyli jistí, jaké stanovisko zaujmout v otázce pravdivosti příběhu.

Tato fáma, popřípadě současná pověst, byla zaznamenána výhradně od konzultantů žijících v Nymburce, s výjimkou dvou konzultantů z vesnic v blízkosti Nymburka. Dle konzultantů kolovaly podobné zprávy zejména po Nymburce hlavně před zhruba pěti až deseti lety. Někteří z dotazovaných uvedli, že dané vyprávění od uvedené doby už nikdy později neslyšeli.

Podle našeho názoru dané narace reflektují hned několik věcí. Jednak přirozený lidský strach ze zranění ostrým předmětem a opět strach o děti, jako i v případě řady výše uvedených narací. Důležitou roli také nepochybně hraje strach z různých onemocnění následkem poranění o nakaženou jehlu. Fámy, kde figurují nastražené infikované jehly, jsou aktuální právě díky svému obsahu, zachycují obavy ze smrti, z AIDS, ale i strach z lidí, jejichž existenci se majoritní společnost snaží ignorovat (Rabatinová, 2015: 240). Zejména strach z nakažení virem HIV je typický pro naši moderní společnost, jelikož se objevil ještě poměrně nedávno, byť v námi zaznamenaných fámách tato nemoc nefiguruje. Není však vyloučeno, že se nikdy podobná pověst či fáma na Nymbursku neobjevila či ještě neobjeví. Dané narace také zcela

nepochybně vyjadřují kolektivní obavy z různých sociálně vykořeněných osob, v tomto případě drogově závislých. Příběhy tak očividně také reflektují kolektivní strach z určitých lidí a upozorňují tak nepřímo na jisté sociální problémy, jakým je v dnešní společnosti stále více drogová závislost. Právě motiv drog je na Nymbursku poměrně častý. Tyto fámy a současné pověsti podle našeho názoru nesou naprosto stejné poselství jako fámy o jehlách nastražených v prostředcích městské hromadné dopravy. Rozdílem je lokalizace příběhu, která se změnila tak, aby se přizpůsobila oblasti, ve které má kolovat.

5.2.5 Současné pověsti a fámy o černé sanitce

Nejčastěji jsme od konzultantů vyslechli vyprávění o legendární černé sanitce²⁰, tedy tajemném vozu, který měl unášet děti pro účely mezinárodního obchodu s orgány. Tyto příběhy považujeme za nejtypičtější a nejrozšířenější současnou pověst v České republice, proto jsme její značné rozšíření očekávali i na Nymbursku. Z tohoto důvodu není daným naracím věnována přílišná pozornost.

Černá sanitka měla podle vyprávění našich konzultantů nejčastěji hlídkovat na nymburském sídlišti, ale také v okolí hlavního nádraží v Nymburce. Jedna konzultantka dokonce popsala posádku tajemného vozidla. Ve vozidle prý byly vždy tři osoby, muž a dvě ženy, přičemž muž řídil a zbylé dvě ženy měly lákat nic netušící děti do vozidla. Fakt, že byla posádka vozidla popsána, považujeme za poměrně vzácný jev. Janeček (2007b: 315) totiž tvrdí, že posádka tajemného vozu nebyla ve vyprávěních téměř nikdy specifikována.

V Poděbradech měla černá sanitka postávat spíše u škol nebo také u nádraží. Výjimečně jsme zaznamenali zmínku o černé sanitce hlídkující na vesnicích. Pověsti tohoto typu jsme nasbírali nejčastěji od starších osob, zejména od padesáti let výše. Víra v pravdivost těchto pověstí byla na základě našich dotazů poměrně vysoká. Často se nám například stalo, že dotazovaná osoba pověsti o černé sanitce znala, ale nikdy neslyšela zmínku o tom, že by se dané vozidlo mělo objevit někde v okolí nebo dokonce jinde v republice.

²⁰ Ze 152 konzultantů nám o černé sanitce alespoň něco zmínilo přes 50 konzultantů.

5.2.6 Ostatní současné pověsti a fámy

Přibližný přepis rozhovoru:

Kdysi jsem od někoho slyšel, že se na pouti v Sadské utrhł nějaký kus atrakce i s člověkem.²¹

Na základě rozhovorů s konzultanty soudíme, že daná zpráva začala kolovat na okrese Nymburk přibližně před deseti lety. V porovnání se zbytkem současných pověstí a fám, uvedených v naší případové studii, ji řadíme spíše k těm novějším. Tato zpráva, jak bylo zjištěno, kolovala spíše ve formě stručné informace bez složitějšího popisu děje a okolností, tudíž by žánrově odpovídala fámě. Tato fáma o nehodě na kolotoči se zdá být v jistém smyslu originální, motiv kolotoče není v současném folkloru ničím zcela neobvyklým. O současné pověsti, v níž hraje hlavní roli kolotoč, píše například i Petr Janeček (2007: 262-263).

V případě osudu člověka, kterému se nehoda na kolotoči přihodí, je fáma poměrně nekonkrétní. V některém případě fáma pouze oznamuje, že se měla stát nehoda, při které se z kolotoče za jízdy utrhla i s pasažérem sedačka, avšak informace o tom, co bylo s osobou po nehodě, již není součástí vyprávění.

Zvláštním je fakt, že některá verze fámy připisuje nehodu klasickému kolotoči, jedna verze však hovoří o nějaké zřejmě sofistikovanější a novodobější atrakci. Časově je fáma umístěna do doby před zhruba deseti lety.

Vhodné by bylo definovat tuto fámou z hlediska její sociální role ve společnosti. Podobné fámy varují před skrytým nebezpečím, cíhající na naše děti i na zdánlivě bezpečných místech. Podle některých odborníků jsou tyto pověsti odrazem kolektivní nedůvěry k cirkusům, poutím a zábavním parkům, které jsou tradičně spojovány s bujarou zábavou, hříchem a nevázaností (Janeček, 2009: 166). Fáma tak byla s největší pravděpodobností vyvolaná opět strachem o děti a měla tak přimět potenciální posluchače k větší obezřetnosti. Sociální funkce této fámy je tedy varovná a zřejmě i moralizující.

²¹ B. S., žena, 1953, ZŠ, prodavačka, Sadská

Přibližný přepis rozhovoru:

Tohle se mělo stát jednomu známému mého táty. Vracel sem takhle v noci autem z noční směny a chtěl být doma dřív, tak to vzal zkratkou lesem. Tam potkal u silnice takovou holčičku, stála tam úplně sama, jen v šatičkách a musela docela mrznout. Proto u ní zastavil, aby ji třeba hodil k jejím rodičům, nebo tak. Snažil se zjistit, co se stalo, že byla sama v noci v lese, ale nic z ní nedostal, prostě se s nim nebavila. Rozhodl se, že tu holčičku teda aspoň doveze do města a na policii oznámí, že ji našel po cestě. Když přijel do města, otočil se dozadu, ale ona už v tom autě nebyla.²²

Jedná se jednu z nejlépe prozkoumaných a rozšířených současných pověstí (Janeček, 2006: 37). O popularitě svědčí i její oficiální folkloristický název v samotném titulu jedné z knih amerického folkloristy Jana Harolda Brunvanda, tedy *The Vanishing Hitchhiker*.²³ Zjištění, že jednu z bezpochyby nejrozšířenějších a nejznámějších současných pověstí najdeme v ústním podání i na okrese Nymburk, není nijak překvapivé. Tuto pověst však uvádíme zejména díky jistému originálnímu prvku, který obsahuje. Považujeme tím motiv skutečných historických událostí v ději této pověsti. Mizející stopařkou je místní dívka, která zemřela pod koly sovětského vojenského vozidla. Pověst tak spojuje událost se sovětskými vojáky, kteří v Milovicích v období komunistického režimu ve značném množství opravdu sídlili.

Pověsti o mizejících stopařkách, ale i stopařích, dle Brunvanda jasně ukazují adaptibilitu starších pověstí na novinky technické civilizace (Janeček, 2006: 38). Tyto pověsti obsahují jednak motiv navrátilšího se ducha, což je starý prvek ve folkloru, na druhou stranu obsahují motiv moderní techniky, tedy automobilů (Brunvand, 1981: 24). Zatímco se v podobných současných pověstech vyskytuje motiv moderního dopravního prostředku, zejména automobilu, v minulosti byli aktéry příběhů jezdcí na koních, kočí nebo pěší pocestní (Panczová, 2005: 23).

Zaznamenali jsme také ještě například fámy o nebezpečných vršcích banánů, do kterých hadi vstříkují jed. Od jednoho mladého konzultanta jsme sebrali pověst známou jako AIDS Mary, která pojednávala v našem případě o mladém muži, který stráví noc s neznámou osobou opačného pohlaví. Ráno se mladík probudí v opuštěném hotelovém pokoji, kde najde jen vzkaz

²² J. Z., muž, 1982, SŠ, prodavač, Milovice

²³ V překladu Mizející stopařka

od dané tajemné milenky, že byl záměrně nakažen sexuálně přenosnou chorobou. Dále jsme rovněž pouze u jednoho konzultanta zaznamenali pověst s motivem nechtěných kanibalů, která vyprávěla o skupině lidí, kteří omylem vypili popel z urny v domnění, že se jedná o kávu. Tato pověst nám byla vyprávěna spíše v podobě vtipu. Zaznamenali jsme také pověsti o žiletkách nastražených na tobogánu. Vypravěčova verze však nelocalizovala děj pověsti na konkrétní místo na Nymbursku, ale na aquapark v Kolíně. Osoby, které záměrně žiletky na tobogán umísťovaly, měly být romské děti. Podobné historky o žiletkách na tobogánu patří nicméně k nejrozšířenějším současným pověstem v České republice (Janeček, 2006: 70).

6 Závěr

Výzkum současných pověstí a fám na Nymbursku nám do značné míry potvrdil naše úvodní hypotézy. Mezi místním maloměstským a vesnickým vypravěčským repertoárem v porovnání s velkoměstským je opravdu možné spatřit několik více či méně výrazných rozdílů. Na maloměstském a vesnickém prostředí jsme ale na druhou stranu narazili na řadu celorepublikově, mezinárodně či dokonce celosvětově rozšířených současných pověstí. Není totiž důvod, proč by se současné pověsti obsahující motiv, který pramení například z obecných lidských vlastností, jako je například xenofobie nebo strach z nakažení závažnou chorobou, nerozšířily i do poměrně izolovanějších rurálních lokalit.

Některé současné pověsti či jejich druhy jsou evidentně společné lidským společenstvím univerzálně, avšak dané prostředí, do kterého se daná pověst dostane, může podobu či znění tohoto folklorního žánru pozměnit a více ho přizpůsobit aktuálnímu prostředí.

Například fámy o infikovaných jehlách pramení z obecného lidského strachu z poranění o ostrý předmět a ze strachu z nakažení nebezpečnou nemocí, je na ně tedy možné narazit zřejmě v jakémkoliv prostředí, jelikož tyto pocity jsou lidem v naší civilizaci společné. Lokalizace těchto vyprávění se už ale pravděpodobně liší právě na základě vlastností daného prostředí, jak ukazují výsledky našeho výzkumu. V současných pověstech a fámách budou tedy ve velkoměstě jehly nastražené v metru nebo v tramvajích, zatímco na vesnici či maloměstě se budou vyskytovat na jiných místech, jelikož prostředky hromadné dopravy tato prostředí nedisponují.

Další rozdíl v rurálním a maloměstském ústním folkloru od velkoměstského je zjevně v množství pověstí a fám, které jsou spjaty s přírodou a s divokými zvířaty.

Velmi zásadním rozdílem jsou fámy a pověsti o různých vrazích, násilnících, deviantech a maniacích, které v námi zkoumané lokalitě prakticky absentovaly. Výjimkou byla fáma o maniakovi, který shazuje lidi v metru pod jedoucí soupravu. Tuto fámou jsme však zaznamenali zcela ojediněle a navíc byla lokalizována mimo Nymbursko. V námi zkoumané lokalitě však podle současných pověstí neřádl žádný podobný fantom. Daný úkaz je podle nás způsoben

mnohem menší mírou anonymity na vesnici a maloměstě oproti velkoměstu. Mohlo by se tedy zdát, že podobné fámy a pověsti mají živnou půdu téměř výlučně ve velkoměstském prostředí.

Díky terénnímu výzkumu jsme také zaznamenali poměrně originální verze obecně rozšířených současných pověstí. Například motiv nečekané přísady v jídle či v pití není v současných pověstech ničím novým, avšak na Nymbursku jsme narazili ve vyprávěních s touto tematikou na poměrně neobyčejný motiv, kterým bylo přimíchávání tvrdých drog do pizzy. Podobný motiv jsme v žádné sbírce současných pověstí a fám nezaznamenali, nemůžeme proto vyloučit, že se v této podobě vyskytuje jenom na Nymbursku.

Stejně originální motiv jsme zaznamenali i v případě fám o vysazených piraňách do veřejného koupaliště. Opět podobné příběhy o různých nebezpečích pod vodní hladinou v podobě nadměrně velkých či dravých ryb nejsou ve folkloru ničím neobvyklým, dravá amazonská ryba je ale v podobných vyprávěních poměrně raritou. Jako v předešlém případě je opět možné, že fáma o piraňách v koupališti je typicky lokální.

Terénní výzkum, jehož výsledkem byla praktická část této práce, poukázal na hned několik zajímavých skutečností ohledně aktuálního vývoje sociálního kontextu současných pověstí a fám v naší společnosti. Vypozorovali jsme například poměrně výrazný propad ve znalostech současných pověstí a fám u mladší generace. Tento problém se týkal zejména lidí do zhruba pětadvaceti let. Naopak nejčastěji jsme zaznamenali současné pověsti a fámy od konzultantů mezi přibližně čtyřiceti až šedesáti lety. Tato skupina lidí se pro nás stala z tohoto důvodu poměrně klíčovým faktorem výzkumu.

Během výzkumu jsme také vypozorovali zřejmě zvyšující se oblibu v konspiračních teoriích u mladých osob. Zatímco mladí lidé nám často vyprávěli nejrůznější konspirační teorie, starší generace naopak disponovaly vypravěčským repertoárem plným současných pověstí a fám. Zjištění našeho výzkumu možná tímto naznačují možný budoucí vývoj současného folkloru, kdy se současné pověsti a fámy stanou spíše minoritní prvkem, zatímco konspirační teorie budou dominantním prvkem současného folkloru a vypravěčských repertoárů.

Seznam použité literatury

Bennett, G., & Smith, P. (1996). Introduction. In Bennett, G., & Smith, P. (Eds.), *Contemporary Legend. A Reader* (xxi-xlvii). New York/London: Garland Publishing.

Brunvand, J. H. (1981). *The Vanishing Hitchhiker. American Urban Legends and Their Meanings*. New York: W. W. Norton.

Brunvand, J. H. (1984). *The Choking Doberman and Other „New“ Urban Legends*. New York: W. W. Norton.

Brunvand, J. H. (1986). *The Mexican Pet. More „New“ Urban Legends and Some Old Favorites*. New York: W. W. Norton.

Brunvand, J. H. (1989). *Curses! Broiled Again! The Hottest Urban Legends Going*. New York: W. W. Norton.

Brunvand, J. H. (1993). *The Baby Train: And Other Lusty Urban Legends*. New York: W. W. Norton.

Brunvand, J. H. (1999). *Too Good to Be True: The Colossal Book of Urban Legends*. New York: W. W. Norton.

Brunvand, J. H. (2001). *Encyklopedia of Urban Legends*. Santa Barbara/Denver/Oxford: ABC-CLIO.

Brunvand, J. H. (2004). *Be Afraid, Be Very Afraid. The Book of Scary Urban Legends*. New York: W. W. Norton.

Campion-Vincent, V. (1990). Contemporary Legends about Animal-releases in Rural France. *Fabula*, 31, s. 242-253.

Czubala, D. (1993). *Współczesne legendy miejskie*. Katowice: Uniwersytet Śląski.

Czubala, D. (1996). *Nasze mity współczesne*. Katowice: Fundacja dla Wspierania Śląskiej Humanistyki.

Ditmarová, L. (2014). Súčasn  povesti a fámy ako text v kontexte. Prístupy ku skúmaniu dvoch  anrov. *Etnologick  rozpravy* 21 (1). 109-130.

Ditmarová, L. (2016). „To nie je nejak  fáma, to je krut  realita“. Súčasn  povesti a fámy v prostredí OZ Proti pr du. *Slovensk  narodopis* 64 (3). 327-344.

Ellis, B. (2003). *Aliens, Ghosts and Cults: Legends We Live*. Jackson: University Press of Mississippi.

Fine, G. A. (2005). Rumor Matters. An Introductory Essay. In Fine, G. A., Campion-Vincent, V., & Heath, Ch. (Eds.), *Rumor Mills. The Social Impact of Rumor and Legend* (1-7). New Brunswick-London: Transaction Publishers.

Hendl, J. (2012). *Kvalitativn  v zkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Port l.

Hloškova, H. (2001). Modern  povesti – k doterajším výsledkom ich studia v zahraničnej folkloristike. *Slovensk  narodopis*, 49. 174-184.

Janeček, P. (2006). * ern  sanitka a jin  d siv  p b hy. Sou asn  pověsti a fámy v  esk  republice*. Praha: Plot.

Janeček, P. (2007). * ern  sanitka: Druh   eň. P r k, ukraden  ledvina a jin  pověsti*. Praha: Plot.

Janeček, P. (2007b). Sou asn  pověsti a jejich výzkum v sou asn  folkloristice. * esk  lid: Etnologick   asopis*, 94 (3), s. 305-322.

Janeček, P. (2008). * ern  sanitka: Třikrát a dost. Mytologie pro 21. století*. Praha: Plot.

Janeček, P. (2009). * ern  sanitka. To nejlepši ze současných pověstí a f m*. Praha: Plot.

Janeček, P. (2014). Etnografický výzkum. In Doušek, R. a kol., *Úvod do etnologického výzkumu* (11-119). Brno: Masarykova Univerzita.

Kapferer, J.-N. (1992). *Fáma- nejstarší médium světa*. Praha: Práce.

Krekovičová, E. (2002). Konštrukcia obrazu "seba" a "iných". *Slovenský národopis* 50 (3-4). 332-342.

Krekovičová, E. (2005). *Mentálne obrazy, stereotypy a mýty vo folklóre a v politike*. Bratislava: Ústav etnológie SAV.

Leščák, M. (2002). Folklór jako forma sociálnej komunikácie. *Slovenský národopis*, 50. 318-342.

Panczová, Z. (2005). Súčasnú povesti a fámy vo svetle folkloristických výskumov. In Krekovičová, E. (Ed.), *Folklor a komunikácia v procesoch globalizácie* (7-66). Bratislava: Slovak Academic Press.

Pargač, J. (1988). *Tradice v kulturním a společenském životě nymburské vesnice*. Praha: Univerzita Karlova.

Pohunek, J. (2015). *Stíny mezi stromy. Extravilán v současných pověstech*. Praha: Národní muzeum.

Pohunek, J., Votruba, A. & Janeček, P. (2014). *Folklor 20. století: doprovodný výukový materiál vysvětlující základní žánry folkloru 20. století*. Praha: Národní muzeum.

Rabatinová, K. (2012). Súčasnú povesti a fámy v urbánnom prostredí Žiliny. *Etnologické rozpravy* 19 (1-2). 103-132.

Rabatinová, K. (2015). Súčasnú povesti a fámy s xenofóbnym podtextom (Na príklade materiálu získaného v urbánnom prostredí Žiliny). *Slovenský národopis* 63 (3). 233-245.

Schneider, I. (2001). „Contemporary legends“ medzi mýtom a realitou. *Slovenský národopis*, 49. 163-172.

Schneider, I. (2005). Mafia in Meran? Rumors and Legends Surrounding the „Leather Connection“: A Case Study. In Fine, G. A., Campion-Vincent, V., & Heath, Ch. (Eds.), *Rumor Mills. The Social Impact of Rumour and Legend* (61-77). New Brunswick- London: Transaction Publishers.

Silverman, D. (2005). *Ako robiť kvalitatívny výskum: praktická príručka*. Bratislava: Ikar.

Smola, J. (1887). Dvě pověsti z okolí města Lysé. *Světobzor*, 21. 543.

Soukup, M. (2014). *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Stifter, A. (1898). Pověsti o Chotuci u Křince. *Věstník*, 1. 65-66.

Šalanda, B. (1990). *Folklór, tradice a stereotypy*. Praha: Univerzita Karlova.

Šrámková, M. (2002). Vyprávění ve městě jako specifický druh narace. *Národopisná revue*, 12. 195-202.

Tuzar, B. (2003). *Truhlice pověstí a starých příběhů okresu Nymburk*. Nymburk: VEGA-L.

Tuzar, B. (2009). *Truhlice pověstí a starých příběhů Středního Polabí*. Nymburk: VEGA-L.

Příloha (seznam konzultantů)

N. K., žena, 1991, SŠ, kuchařka, Kostomlaty nad Labem
Z. D., muž, 1972, SŠ, automechanik, Nymburk
J. K., žena, 1980, SŠ, kadeřnice, Dvory
A. K., muž, 1972, SŠ, řidič kamionu, Nymburk
P. B., muž, 1976, ZŠ, skladník, Netřebice
D. M., muž, 1994, SŠ, student, Nymburk
M. S., muž, 1993, VŠ, student, Nymburk
M. H., žena, 1993, VŠ, studentka, Nymburk
A. B., žena, 1946, SŠ, v důchodu, Sadská
M. P., žena, 1944, SŠ, v důchodu, Sadská
V. S., muž, 1958, VŠ, inženýr, Třebestovice
A. S., žena, 1963, VŠ, manažerka, Třebestovice
N. S., žena, 1995, SŠ, studentka, Třebestovice
K. S., žena, 1999, ZŠ, studentka, Třebestovice
K. S., žena, 1989, SŠ, prodavačka, Nymburk
K. M., muž, 1995, SŠ, instalatér, Sadská
M. S., muž, 1993, VŠ, student, Nymburk
M. S., muž, 1976, VŠ, kontrolor kvality potravin, Nymburk
F. S., muž, 1999, ZŠ, student, Nymburk
M. K., muž, 1997, SŠ, student, Nymburk
V. S., muž, 1978, VŠ, ekonom, Poděbrady
D. B., muž, 1992, SŠ, automechanik, Choťánky
F. Z., muž, 1984, VŠ, inženýr, Libice nad Cidlinou
T. M., muž, 1980, SŠ, fitness trenér, Hořátev
B. S., žena, 1953, ZŠ, prodavačka, Sadská
J. Z., muž, 1982, SŠ, prodavač, Milovice
M. V., muž, 1986, VŠ, grafik, Stratov
D. T., žena, 1975, SŠ, podnikatelka, Nymburk
Š. M., žena, 1997, SŠ, studentka, Lysá nad Labem
J. B. K., muž, 1984, SŠ, nezaměstnaný, Poděbrady
K. S., žena, 1971, SŠ, pokladní, Nymburk

A. B., muž, 1959, SŠ, hodinář, Nymburk
Š. P., muž, 1993, zaměstnanec v neziskovém sektoru, Chleby
B. K., žena, 1994, VŠ, studentka, Nymburk
M. Č., žena, 1984, VŠ, architektka, Poděbrady
E. P., žena, 1964, SŠ, kuchařka, Poděbrady
Z. M., žena, 1951, ZŠ, v důchodu, Nymburk
M. R., muž, 1993, SŠ, barman, Nymburk
T. P., žena, 1996, SŠ, studentka, Krchleby
Š. H., muž, 1993, VŠ, student, Lysá nad Labem
A. V., žena, 1983, SŠ, vychovatelka, Všechlapy
R. J., žena, 1960, ZŠ, prادلena, Nymburk
K. B., muž, 1970, SŠ, zaměstnanec státní správy, Velenka
A. C., žena, 1993, SŠ, servírka, Poděbrady
P. U., muž, 1990, ZŠ, závozník, Milovice
P. B., muž, 1996, SŠ, student, Lysá nad Labem
J. K., žena, 1948, SŠ, v důchodu, Nymburk
T. P., muž, 1993, SŠ, technik, Milovice
L. Ž., muž, 1993, VŠ, nezaměstnaný, Nymburk
V. M., muž, 1968, SŠ, podnikatel, Milovice
M. Z., muž, 1994, VŠ, student, Drahelice
P. T., muž, 1981, SŠ, elektrotechnik
A. K., žena, 1993, VŠ, studentka, Nymburk
J. K., muž, 1995, SŠ, student, Nymburk
I. K., muž, 1964, SŠ, podnikatel, Nymburk
S. K., žena, 1964, SŠ, kadeřnice, Nymburk
L. Ch., žena, 1989, VŠ, biologka, Nymburk
P. Ch., žena, 1993, VŠ, studentka, Nymburk
Z. K., muž, 1963, SŠ, dělník, Nymburk
M. K., žena, 1966, SŠ, vychovatelka, Nymburk
J. Z., muž, 1969, SŠ, zaměstnanec státní správy, Drahelice
D. B., žena, 1974, SŠ, sekretářka, Velenka
Š. P., žena, 1993, SŠ, na mateřské dovolené, Nymburk
K. L., muž, 1955, VŠ, manažer, Velké Zboží
M. A., muž, 1987, SŠ, kuchař, Benátecká Vrutice

H. B., žena, 1989, VŠ, nezaměstnaná, Hrubý Jeseník
L. Š., muž, 1973, SŠ, číšník, Městec Králové
J. P., žena, 1967, SŠ, úřednice, Městec Králové
P. P., muž, 1970, SŠ, provozní, Hrubý Jeseník
D. K., muž, 1970, SŠ, strojmůdce, Nymburk
K. T., žena, 1998, ZŠ, studentka, Nymburk
B. V., muž, 1943, ZŠ, v důchodu, Nymburk
J. D., muž, 1982, SŠ, malíř, Nymburk
H. P., muž, 1958, ZŠ, dělník, Nymburk
E. J., žena, 1992, SŠ, sekretářka, Nymburk
A. P., žena, 1988, VŠ, výživová poradkyně, Poděbrady
R. P., muž, 1959, SŠ, řidič, Oskořínek
M. N., muž, 1981, SŠ, zaměstnanec státní správy, Sadská
J. S., žena, 1952, SŠ, podnikatelka, Poděbrady
M. Š., muž, 1992, SŠ, technik, Křinec
B. Š., žena, 1946, ZŠ, v důchodu, Písková Lhota
J. T., muž, 1973, ZŠ, dělník, Nymburk
A. K., žena, 1945, ZŠ, v důchodu, Choťánky
E. K., žena, 1971, SŠ, v domácnosti, Poděbrady
P. K., muž, 1969, VŠ, podnikatel, Choťánky
J. K., muž, 1996, SŠ, číšník, Choťánky
P. S., muž, 1946, SŠ, v důchodu, Poděbrady
V. P., muž, 1939, SŠ, v důchodu, Hořátek
A. V., muž, 1969, SŠ, živnostník, Poděbrady
J. Ch., muž, 1965, VŠ, manažer, Nymburk
Z. L., muž, 1965, VŠ, inženýr, Nymburk
T. U., žena, 1992, VŠ, studentka, Nymburk
P. U., muž, 1963, VŠ, architekt, Nymburk
L. U., žena, 1967, SŠ, účetní, Nymburk
D. T., žena, 1969, SŠ, chovatelka, Milovice
A. S., muž, 1940, ZŠ, důchodce, Křečkov
O. M., muž, 1993, SŠ, skladník, Benátecká Vrutice
K. M., muž, 1961, SŠ, zemědělec, Benátecká Vrutice
P. M., žena, 1962, SŠ, nezaměstnaná, Benátecká Vrutice

S. Ž., muž, 2001, ZŠ, student, Nymburk
E. Ž., muž, 1974, VŠ, stavbyvedoucí, Nymburk
M. Ž., žena, 1978, SŠ, prodavačka, Nymburk
A. Ž., muž, 1959, VŠ, podnikatel, Nymburk
D. Ž., žena, 1975, SŠ, v domácnosti, Nymburk
J. L., muž, 1993, VŠ, student, Nymburk
M. L., žena, 1944, ZŠ, v důchodu, Nymburk
P. Ch., muž, 1992, VŠ, ekonom, Nymburk
I. T., žena, 1990, VŠ, advokátní koncipientka, Kovanice
M. H., muž, 1989, SŠ, zaměstnanec pojišťovny, Nymburk
J. P., muž, 1971, SŠ, řidič, Opolánky
O. H., muž, 1994, SŠ, student, Poděbrady
K. H., žena, 1939, SŠ, v důchodu, Velké Zboží
M. P., žena, 1967, SŠ, pokladní, Přerov nad Labem
F. D., muž, 1943, SŠ, v důchodu, Vestec
Z. H., muž, 1965, VŠ, architekt, Poděbrady
M. J., muž, 1987, VŠ, nezaměstnaný, Nymburk
L. M., žena, 1964, VŠ, grafička, Poděbrady
L. L., muž, 1976, VŠ, IT specialista, Poděbrady
Z. M., žena, 1970, SŠ, zdravotní sestra, Nymburk
P. Z., žena, 1973, VŠ, bankovní poradkyně, Poděbrady
O. Ž., žena, 1980, SŠ, zaměstnankyně státní správy, Benátecká Vrutice
A. Z., muž, 1999, ZŠ, student, Kostomlaty nad Labem
K. V., muž, 1965, SŠ, řidič, Budiměřice
J. F., žena, 1960, SŠ, pečovatelka, Netřebice
Š. H., muž, 1993, SŠ, skladník, Milovice
D. N., muž, 1980, SŠ, automechanik, Jíkev
I. U., muž, 1950, VŠ, inženýr, Nymburk
J. U., žena, 1952, SŠ, účetní, Nymburk
R. K., muž, 1986, SŠ, taxikář, Nymburk
J. H., muž, 1968, SŠ, provozní, Nymburk
M. H., žena, 1993, VŠ, studentka, Nymburk
K. M., žena, 1984, SŠ, nezaměstnaná, Straky
J. K., muž, 1991, VŠ, výtvarník, Nymburk

M. M., žena, 1975, VŠ, vědecká pracovnice, Lysá nad Labem
J. B., muž, 1999, ZŠ, student, Přerov nad Labem
O. V., žena, 2000, ZŠ, studentka, Nymburk
S. Ř., žena, 1999, ZŠ, studentka, Písty
L. S., žena, 1999, ZŠ, studentka, Lysá nad Labem
A. M., muž, 2002, ZŠ, student, Sadská
Z. M., muž, 1973, SŠ, manažer, Sadská
P. M., žena, 1976, SŠ, sekretářka, Sadská
B. K., muž, 1942, SŠ, důchodce, Budiměřice
K., D., muž, 1942, VŠ, důchodce, Milovice
S. Š., žena, 1987, VŠ, pracovnice v muzeu, Nymburk
J. Š., muž, 1987, VŠ, student, Nymburk
A. Ž., muž, 1947, SŠ, důchodce, Lysá nad Labem
J. Z., muž, 1995, SŠ, student, Chvalovice
K. T., žena, 1989, SŠ, na mateřské dovolené, Nymburk
H. P., muž, 1968, SŠ, dělník, Nymburk
M. H., muž, 1953, VŠ, strojní inženýr, Všejanya
J. M., žena, 1945, SŠ, v důchodu, Semice
S. H., žena, 1948, SŠ, v důchodu, Kovanice

